

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΣΧΕΔΙΟ
ΜΙΑΣ ΛΑΪΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΤΟΥ Ε.Α.Μ ΚΑΙ ΤΗΣ Ε.Π.Ο.Ν.
ΣΤΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΗΣ Π.Ε.Ε.Α.

ΚΡΕ
544
169

1944

Η ΘΕΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ⁽¹⁾

Α' Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ἡ παιδεία μέσα στὴν κοινωνικὴ ὀργάνωση εἶναι ἡ σπουδαιότερη κοινωνικὴ λειτουργία ταγμένη στὴν ὑπηρεσία τοῦ Λαϊκοῦ Συνόλου. Δὲν μένει ξένη ἀπὸ τὴ γύρω τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἀπεναντίας εἶναι συνδεμένη στενά μ' αὐτὴν καὶ ἀποτελεῖ τὸ θεμελιακὸ στοιχεῖο τοῦ κοινωνικοῦ ἐποικοδομηματος. Δὲν περιορίζεται μόνο στὴ παιδικὴ περίοδο τῆς ζωῆς τῶν ἀτόμων καὶ δὲν εἶναι προνόμιο μόνο μερικῶν, ἀλλ' ἀπεναντίας ἡ παιδεία ἀγκαλιάζει ὁλόκληρο τὸν ἐργαζόμενο Ἑλληνικὸ λαὸ καὶ γίνεται ἡ φωτεινὴ καθοδηγήτρια τῆς καθημερινῆς του ζωῆς. Ὡς τέτοια ἡ παιδεία ἔχει ὡς βασικὴ τῆς ἀρχῆς «ἐ ν α ς λ α ὸ ς μ ι ᾶ π α ι δ ε ι ᾶ». Ὅλοι ἔχουν ἴσα, μὰ πραγματικά, δικαιώματα στὴ μόρφωση, ἀπὸ τὴν κατώτατη ὡς τὴν ἀνώτατη βαθμίδα, χωρὶς κανένα περιορισμὸ ἀπὸ ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ο ὺ ς ἢ κ ο ι ν ω ν ι κ ο ὺ ς λόγους μὲ μόνο κριτήριον τὴν ἱκανότητα καὶ ἀνάλογα μὲ τὴ φυσικὴ κλίση τοῦ καθενός.

Ἄφου ἔτσι καθορίζεται ἡ θέση τῆς, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι μιὰ ἀπλὴ ὑπόθεση ποῦ ἐνδιαφέρει ἀτομικὰ τοὺς γονιούς, τὰ παιδιά καὶ τοὺς δασκάλους. Οὔτε ποτὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀντικείμενο ἰδιωτικῆς ἐμπορικῆς ἐκμετάλλευσης. Εἶναι ἀπεναντίας ὑπόθεση ποῦ ἐνδιαφέρει κατὰ πρῶτιστον καὶ κύριον λόγο τὴν ὀργανωμένη Λαϊκὴ Πολιτεία. Κι ἡ Πολιτεία αὐτὴ μὲ τὴ συναίσθηση τοῦ ἔργου τῆς παιδείας θὰ τῆς δώσει ὅλα τὰ μέσα, ἀκολουθώντας τὴν ἀρχὴ «κ α μ μ ι ᾶ ο ἰ κ ο ν ο μ ι ᾶ γ ι ᾶ τ ῆ ν π α ι δ ε ι ᾶ».

Β' ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Μέσα στὰ πλαίσια τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ἡ παιδεία θέτει στὸν ἑαυτὸ τῆς ὡς γενικὸ σκοπὸ νὰ ἀνυψώσει πνευματικά, ἠθικὰ καὶ ὕλικά τὸν ἐργαζόμενο λαὸ, νὰ τοῦ δώσει δηλαδὴ ὅλα τὰ μορφωτικὰ στοιχεῖα καὶ γὰ τοῦ παρασκευάσει ὅλες τὶς δυνατότητες, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ πολλαπλασιάσει τὴν παραγωγή τῶν ὑλικῶν πολιτιστικῶν ἀγαθῶν, νὰ ἐκμεταλ-

1. Τὸ «Σχέδιο μιᾶς λαϊκῆς Παιδείας» εἶχαν ἐπεξεργαστεῖ κατὰ τὴν κατοχὴ δύο Ἐπιτροπές. Ἡ μιὰ κοντὰ στὸ ΕΑΜ καὶ ἡ ἄλλη κοντὰ στὴν ΕΠΟΝ. Ἐμπνευστὴς σὲ ὅλο τὸ ἔργο στάθηκε ὁ Δημήτρης Γληνός.

Οἱ πρῶτες 4 σελίδες «Ἡ θέση καὶ οἱ σκοποὶ τῆς Παιδείας» εἶναι ἀπὸ τὴν ἐργασία τῆς ὁμάδας ΕΑΜ. Ὅλη ἡ ἄλλη ἐργασία εἶναι τῆς ὁμάδας ἐκπαιδευτικῶν τῆς ΕΠΟΝ. Τὸ σχέδιο τοῦτο ὑποβλήθηκε στὴ Γραμματεία Παιδείας τῆς Π.Ε.Ε.Α. τὸ 1944.

λευθεΐ καὶ ἀναπτύξει τὶς πλουτοπαραγωγικὰς πηγὰς τῆς Χώρας μας, νὰ προαγάγει τὸ πνευματικὸ πολίτισμό μας καὶ νὰ ὀργανώσει καὶ ἐξελίξει τοὺς θεσμοὺς τῆς Πολιτείας σὰν πραγματικὰ ἐλεύθερος λαός.

Γ' ΜΕΡΙΚΟΤΕΡΟΙ ΣΚΟΠΟΙ

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναγραφῆς ὁρίζονται οἱ σκοποὶ τῆς παιδείας ποὺ εἶναι οἱ ἀκόλουθοι:

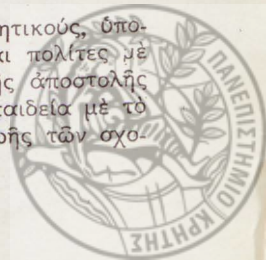
α) Ἡ παιδεία ἀποβλέπει στὸ νὰ προετοιμάσει πολῖτες θετικὰ δημιουργικούς. Ἐμποτισμένη μὲ τὸ πνεῦμα τῆς θετικῆς δημιουργικῆς ἐργασίας, θὰ χρησιμοποιοῦσι ὅλα τὰ μέσα γιὰ νὰ κάνει τὰ παιδιά νὰ νοιώσουν ἀπὸ τὰ πρῶτα θήματά τους τὴ χαρὰ τοῦ δημιουργικοῦ ἔργου, πνευματικοῦ ἢ ὕλικου.

Θὰ χρησιμοποιοῦσι πρὸς τοῦτο τὴν ἐργασία, ὄχι ὡς ἀπλὴ μέθοδος, ἀλλὰ ὡς τὴ μόνη φυσικὴ ἀτμόσφαιρα (καὶ ὡς ζωὴ πραγματικὴ), μέσα στὴν ὁποία θὰ ζεῖ τὸ σχολεῖο. Μὲ τὴν ἐργασία καὶ μέσα στὴν ἐργασία θὰ καλλιεργήσει τὶς ἰδιαιτέρες κλίσεις τῶν παιδιῶν, θὰ τὰ παρακολουθήσει ἐπειτα στὴν κοινωνικὴ ἀποδοτικὴ ἐργασία τους, θὰ θέσει τὴν τεχνικὴ πρόοδος στὴ διάθεσίν τους καὶ θὰ τὰ καθοδηγῇ πάντα μὲ τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης.

β) Ἡ παιδεία δὲ θὰ βασίζεται μόνον ἐπὶ τὴν ἐπιστήμην ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὴν τέχνην. Ἐξ ἀποβλέπει δηλαδὴ νὰ δώσει στὸ παιδί καὶ γενικὰ στὸ λαὸ τὴ καλαισθητικὴ μόρφωση. Ὅπως ἡ ἐπιστήμη μὲ τὴ λαοκρατικὴ παιδεία θὰ ἐκλειδῶσει πιά τὰ μυστικά της ὥστε νὰ γίνουν προσιτὰ ὁ ὅλους, ἔτσι καὶ ἡ τέχνη μέσα στὴν παιδείαν θ' ἀνοίξει τὰ παραδείσια βασίλειά της γιὰ τὸ λαόν. Ἡ τέχνη ἢ θετικὰ ὠφελιμιστικὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑψηλὴ ἀπολυτρωτικὴ τέχνη μ' ὄλες τὶς μορφὰς της θὰ δώσει τὴ θεία χαρὰ στὸ παιδί ἀπὸ τὶς πρῶτες στιγμὰς τῆς σχολικῆς του ζωῆς. Ἡ παιδεία θὰ καλλιεργήσει κάθε κλίση γιὰ τὴν τέχνην καὶ θὰ διαμορφώσῃ τὶς ψυχὰς, ὥστε νὰ δέχονται τὰ δῶρα της. Ἰδιαιτέρη προσοχὴ θὰ δώσει στὴν ἀνάπτυξιν τῶν ζωντανῶν Ἑλληνικῶν λαϊκῶν στοιχείων στὴν τέχνην (Λαϊκὴ Τέχνη).

γ) Ἡ παιδεία δὲν μπορεῖ νὰ περιοριστῇ στὴν καλλιέργειαν τοῦ ἰσχυροῦ ἀνθρώπου. Θὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν της καὶ στὴν καλλιέργειαν τοῦ σώματος. Γιὰ κάθε δημιουργικὴ ἐργασία, θεωρητικὴ ἢ πρακτικὴ, γιὰ κάθε ἐκδήλωσιν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης χρειάζονται κατάλληλες σωματικὲς δεξιότητες, ποὺ ἡ παιδεία θὰ φροντίσῃ νὰ τὶς ἀναπτύξῃ μὲ κάθε τρόπο. Καὶ γενικότερα ἡ παιδεία πρέπει νὰ ἐργάζεται ἔτσι ὥστε νὰ διαπλαστοῦν σώματα εὐρωστα, ποὺ θὰ κλείνουν μέσα τους ψυχὰς γερεές. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἡ σωματικὴ ὑγεία καὶ ἡ σωματικὴ ἀγωγή καὶ ὅτι συντελεῖ σ' αὐτὴ εἶναι σπουδαιότατα μελήματά της.

δ) Ἡ παιδεία ἐπίσης δὲ θὰ προετοιμάζῃ πολῖτες παθητικούς, ὑποταχτικούς καὶ ἀβούλους. Ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία χρειάζεται πολῖτες μὲ ψυχικὴ ἐλευθερίαν, μὲ ὑποκειμενικότητα, μὲ συναίσθησιν τῆς ἀποστολῆς τους καὶ μὲ συνειδητὴν πειθαρχίαν στὸ σύνολο. Γι' αὐτὸ ἡ παιδεία μὲ τὸ ὅλο πνεῦμα της καὶ μὲ τὴν ἀπολυτρωτικὴν ὀργάνωσιν τῆς ζωῆς τῶν σχολείων

λείων, θά προετοιμάζει πολίτες ελεύθερους, αυτοπειθάρχητους και φωτεινούς φορείς της κυρίαρχης λαϊκής θέλησης, πολίτες με ξεκάθαρη συνείδηση του περιεχομένου και του σκοπού της 'Ελληνικής Πολιτείας.

ε) 'Η παιδεία άκόμα δέν αποβλέπει μόνο νά προετοιμάσει άτομα δημιουργικά και ελεύθερα, αλλά και ίκανά νά συνεργάζονται όλα μαζί ως μέλη του ίδιου συνόλου. Γι' αυτό θά χτυπήσει τόν άτομικισμό και τόν αρριβισμό, δέν θά καλλιεργεί την έπιτηδειότητα στην άθέμιτη άναρχή και δέ θά θέτει ως έπιδίωξη τών άτόμων τή μ' όποιαδήποτε μέσα ανάδειξη και διαβίωση σέ θάρος τών άλλων. 'Απεναντίας ή παιδεία θά θεμελιώνει τό έργο της έπάνω στις άρχές της ομαδικής συνεργασίας και τής κοινωνικής άλληλεγγύης με τή δημιουργία κοινωνικής συνείδησης.

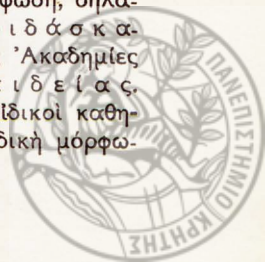
στ) 'Η παιδεία της 'Ελληνικής Πολιτείας αποβλέπει στό νά συνδέσει στενά τό έργο της με τό άμεσο φυσικό περιβάλλον της Χώρας, άκολουθώντας την άρχή της προσαρμογής στην πραγματικότητα. Θά έπιδιώξει έτσι ν' άναπτύξει τις πλουτοπαραγωγικές δυνάμεις πού κλείνει μέσα ή ελληνική φύση. Θά έπιδιώκει άκόμα νά καλλιεργεί κάθε πνευματική, ήθική, ιστορική και ζωντανή σήμερα αξία του τόπου μας, ώστε ν' άναδείξει την 'Ελλάδα χώρα πολιτισμένη και ευτυχισμένη. 'Απ' αύτή την άποψη είναι παιδεία έθνική. Κι άκόμα είναι παιδεία 'Εθνική γιατί θά έμπνέει στά παιδιά όλα, άγόρια και κορίτσια, ως υπέρτατο χρέος τους νά εργάζονται πάντα για την υπεράσπιση τών λαϊκών κατακτήσεων, για την έδαφική άκεραιότητα, την οικονομική άνεξαρτησία και την 'Εθνική 'Ελευθερία της 'Ελλάδας.

ζ) 'Η παιδεία μας με τό νά είναι 'Εθνική δέ θά πάψει ποτέ νά είναι άνοιχτή για νά δέχεται με πρόθυμα τή γνώση και την πείρα τών ξένων έθνών. Θά παρακολουθεί πάντα με ένδιαφέρο τή ζωή και τόν πολιτισμό τους. Χωρίς δουλική μιμητικότητα, αλλά και χωρίς ξενηλατικό πνεύμα θ' άφομοιώνει κάθε άμομοιώσιμο ξένο πολιτιστικό στοιχείο. Δέ θά καλλιεργεί τά μίση ανάμεσα στους λαούς. 'Αλλά θά έμπνέει στά παιδιά τό σεβασμό στις πατρίδες τών άλλων ανθρώπων, θά τά κεντρίζει με την ι'έα της ευγενικής άμυλλας, πού ώθει στό ν' άναδείξουμε την πατρίδα μας μέσα στό παγκόσμιο στίβο ως μία δύναμη προόδου και θά καλλιεργεί την τάση της συνεργασίας όλων τών έθνών για την πρόοδο του ανθρώπινου πολιτισμού.

Δ' ΑΝΑΓΚΑΙΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

1) Δ ά σ κ α λ ο ς

1) Μ ό ρ φ ω σ η. "Όλων τών θαμίδων άνώτατη μόρφωση, δηλαδή θά φοιτά σέ σχολή ισότιμη με τό πανεπιστήμιο. Δ η μ ο δ ι δ ά σ κ α λ ο ι. Τελειόφοιτοι γυμνασίου θά φοιτούν σέ παιδαγωγικές 'Ακαδημίες τετράχρονες, ισότιμες με τό Πανεπιστήμιο. Μ έ σ η ς Π α ι δ ε ί α ς. Φοίτηση στις διδασκαλικές Σχολές του Πανεπιστημίου και ειδικοί καθηγητές σέ ειδικές άνώτατες Σχολές για παιδαγωγική και ειδική μόρφω-

ση, (Γυμναστική Ἀκαδημία, Μουσικό Διδασκαλείο, Τεχνικό Διδασκαλείο, Διδασκαλείο Ξένων Γλωσσῶν: Σ' αὐτὲς θὰ φοιτοῦν ἀπόφοιτοι γυμνασίου).

2) Μετεκπαίδευση. Σὲ παιδαγωγικὲς Ἀκαδημίες, Διδασκαλεῖα Μ. Ἐκπαιδύσεως, ἔξωτερικὸ ὑποχρεωτικὰ κατὰ τὴν ὄλη σταδιοδρομία χωρὶς τὴ δημιουργία προνομίων.

3) Ἐκπαιδευτικὲς ἐκδρομὲς στὸ ἔξωτερικὸ μὲ ἔξοδα τοῦ Κράτους.

4) Ἐκπαιδευτικὰ Συνέδρια. (Ἵποχρεωτικὰ ἓνα τὸ χρόνο).

5) Οἰκονομικὴ θέση. Ἵπαλληλικὴ σταδιοδρομία ὁμοίμορφη λειτουργῶν στοιχειώδους καὶ μέσης παιδείας ἀπὸ τὸ βαθμὸ πὺ διορίζονται ὅλοι οἱ πτυχιούχοι τοῦ Πανεπιστημίου μέσα στὴν ὑπαλληλικὴ ἱεραρχία, κανονικὴ προαγωγή, δίκαιο μισθολόγιο σύμφωνα μὲ τὴ γενικὴ ὑπαλληλικὴ ἱεραρχία, χωρὶς προνόμια ἀλλὰ καὶ χωρὶς μείωση.

II. Μαθητῆς

A'. Προστατευτικὰ μέτρα

1) Παροχὴ δωρεάν ἱματισμοῦ, βιβλίων, γραφικῆς ὕλης καὶ χωρὶς τέλη ἐγγραφῆς.

2) Παροχὴ πραγματικοῦ συσσιτίου ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη τῶν δασκάλων, κηδεμόνων καὶ μαθητῶν (πρωينوῦ, μεσημεριανοῦ καὶ βραδυνοῦ) πὺ καὶ πληροὶ τοὺς ὅρους χωρὶς συμβουλὲς ξένων.

3) Ἰδρυση οἰκοτροφείων ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη εἰδικῶν γιὰ τὰ παιδιὰ πὺ φοιτοῦν σὲ σχολεῖα μακρὰ ἀπὸ τὸν τόπο τῆς κατοικίας καὶ γιὰ ὅσα συντρέχει σ' αὐτὸ ἀνάγκη.

4) Παροχὴ ὑποτροφίῶν σὲ μεγάλη κλίμακα καὶ στὸ ἔσωτερικὸ καὶ στὸ ἔξωτερικὸ γιὰ ἀνώτερες σπουδές.

5) Πατρικὴ ὑγεινολογικὴ ἐπίβλεψη καὶ Νοσοκομειακὴ περίθαλψη (κάθε σχολεῖο νὰ ἔχει τὸ γιαντρὸ του καὶ τὴ νοσοκόμα του). Λουτρά, Ἀναρρωτήρια, Εἰδικὰ Νοσοκομεία. Εἰδικὰ Σχολεῖα ἄρρωστων παιδιῶν.

B'. Φοίτηση καὶ ἄλλα μέτρα

1) Συνεκπαίδευση ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν.

2) 30 μαθητὰί σὲ κάθε τάξη.

3) Ἀνταλλαγὴ ἐπισκέψεων μαθητῶν στὸ ἔσωτερικὸ καὶ ἔξωτερικὸ (μὲ ἔξοδα τοῦ Κράτους).

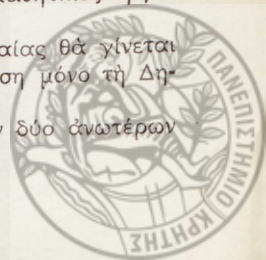
Η Γ Λ Ω Σ Σ Α

1) Μοναδικὸ γλωσσικὸ ὄργανο στὴν παιδεία ὄλων τῶν βαθμίδων ΕἶΝΑΙ ἡ Δημοτικὴ γλῶσσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἡ κοινὴ Δημοτικὴ γλῶσσα.

2) Ἡ προφορικὴ διδασκαλία θὰ γίνεταί μόνο μ' αὐτὴ. Ἐπίσης μόνο σ' αὐτὴ θὰ γράφονται οἱ σχολικὲς ἐκθέσεις, οἱ μαθητικὲς ἐργασίες καὶ τὰ σχολικὰ βιβλία κάθε εἶδους.

3) Στὰ Σχολεῖα τῆς Μέσης, ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας θὰ γίνεταί χωρὶς τὴ μεσολάβηση τῆς καθαρεύουσας, μὲ βάση μόνο τὴ Δημοτικὴ γλῶσσα.

4) Στὶς συλλογὲς Νεοελληνικῶν ἀναγνωστικῶν τῶν δύο ἀνωτέρων

τάξεων του γυμνασίου, θά περιέχονται λογοτεχνικά κείμενα της καθαρεύουσας (Καλλιγᾶς, Βικέλας, Παπαδιαμάντης, Παπαρρηγόπουλος, Κάλθος, κλπ.), όπως θά περιέχονται δείγματα όλων των εποχῶν καὶ ιδιωμάτων με κατάλληλα σχόλια. Μόνο αὐτὴ θά εἶναι ἡ θέση τῆς καθαρεύουσας στὴν παιδεία, θέση καθαρὰ ἱστορική.

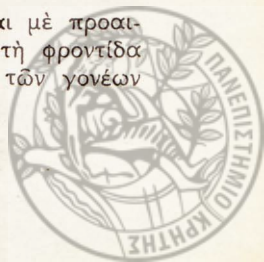
Α Π Λ Ο Π Ο Ι Η Σ Η

- 1) Τονική ἀπλοποίηση με τὴν παραδοχὴ τοῦ μονοτονικοῦ συστήματος. Κατάργηση πνευμάτων καὶ διπλῶν γραμμάτων.
- 2) Κατάργηση τῆς ἱστορικής ὀρθογραφίας. Ἐκδοσὴ τῶν παλαιῶν βιβλίων με τὴ νέα μορφή.

Σ Χ Ο Λ Ι Κ Α Κ Τ Ι Ρ Ι Α

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

- 1) Στὴν ἔδρα κάθε Δήμου ἢ Κοινότητος ὑπάρχει τοπικὴ ὑπηρεσία σχολικῶν κτιρίων. Στὸς μεγάλους Δήμους (ὅπως στὴν Ἀθήνα Πειραιᾶ Θεσσαλονίκη κλπ.) ὑπάρχουν δυὸ ἢ περισσότερες τέτοιες Τ.Υ.Σ.Κ.
- 2) Ἡ κάθε Τ.Υ.Σ.Κ. ἀπαρτίζεται α) ἀπὸ ἕνα Δημοδιδάσκαλο καὶ στὶς περιοχὲς ποὺ ὑπάρχει Γυμνάσιο ἀπὸ ἕνα ἐκπαιδευτικὸ Μέσης καὶ ἀπὸ ἕνα ἀντιπρόσωπο κάθε τύπου Σχολείου. β) Ἀπὸ ἕνα ἀντιπρόσωπο τοῦ Δήμου ἢ Κοινότητος καὶ γ) ἀπὸ 2—3 ἀντιπροσώπους τῶν γονέων ἢ κηδεμόνων τῆς περιοχῆς. Ὅλοι αὐτοὶ εἶναι αἵρετοί.
- 3) Ἡ κάθε Τ.Υ.Σ.Κ. βρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐξάρτηση καὶ τὸν ἔλεγχο ἑνὸς γραφείου Σχ. κτιρίων τοῦ Περιφερειακοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, ποὺ ἀπαρτίζεται κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο με τὴ συμμετοχὴ αἵρετοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Νομαρχίας, ἑνὸς εἰδικοῦ Σχολιάτρου καὶ ἑνὸς Νομομηχανικοῦ.
- 4) Ἡ Τ.Υ.Σ.Κ. μέσα στὸν πρῶτο χρόνο τῆς λειτουργίας της πρέπει νὰ ἐξοικονομήσει τὸ σχ. κτίριο γιὰ κάθε σχολεῖο τῆς περιοχῆς ποὺ δὲν ἔχει δικό του. Ἡ προσωρινὴ ἐξοικονόμηση θά γίνῃ με ἐνοικίαση ἢ καὶ ἐπίταξη (καὶ με ἔξοδα τοῦ Δήμου ἢ Κοινότητος ἢ τοῦ Κράτους).
- 5) Μέσα στὰ τέσσερα πρῶτα χρόνια ἢ κάθε Τ.Υ.Σ.Κ. πρέπει νὰ μεριμνήσῃ γιὰ τὴν ἴδρυση σχ. κτιρίων γιὰ κάθε σχολεῖο ποὺ δὲν ἔχει δικό του. Πρὸς τοῦτο θά θρεῖ τὰ κατάλληλα οἰκόπεδα ἢ ἀπὸ τὰ Δημοτικὰ (Κοινοτικὰ) ἢ με ἀγορὰ ἰδιωτικῶν καὶ θά ἐποπτεύσῃ τὸ χτίσιμο τοῦ κτιρίου.
- 6) Τὰ ἔξοδα γιὰ τὴν ἴδρυση κάθε σχ. κτιρίου ἐξοικονομοῦνται:
  - α) Ἀπὸ εἰδικὴ ἐπιχορήγηση τοῦ Δήμου ἢ Κοινότητος.
  - β) Ἀπὸ εἰδικὸ Ταμεῖο κάθε σχολείου, ποὺ πλουτίζεται με προαιρετικὲς συνεισφορές, ἐράνους, καταβολὲς κλπ. με τὴ φροντίδα τοῦ συλλόγου τοῦ προσωπικοῦ καὶ τοῦ συλλόγου τῶν γονέων ἢ τῆς Σχολικῆς Ἐπιτροπῆς.

- γ) Ἀπὸ τοκοχρεωλυτικά δάνεια ποῦ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ συνάπται ἢ Τ.Υ.Σ.Κ. ἀπὸ τὸ Κράτος ἢ ἀπὸ Τράπεζες μὲ τὴν ἐγγύηση τοῦ Κράτους.
- 7) Τὰ σχέδια τῶν σχολικῶν κτιρίων καὶ ὅλες οἱ σχετικές ἐνέργειες ἐγκρίνονται ἀπὸ τὸ Γ.Σ.Κ. Περιφ. Ἐκπαιδευτικὸ Ὑπουργεῖο.
- 8) Ἀποφυγὴ περιττῆς πολυτέλειας στὰ σχολικά κτίρια καὶ ἐπιδίωξη ἀπλῆς καὶ λιτῆς ἐμφάνισης μὲ ἱκανοποίηση τῶν πρακτικῶν ἀναγκῶν χωρὶς πολλὰ ἔξοδα (μεγάλαις αἰθουσας, καλὸς προσανατολισμὸς, εὐρύχωρες αὐλές μὲ γυμναστήρια, ἀποχωρητήρια, λουτρά κλπ.).
- 9) Ἡ κατοικία τοῦ δασκάλου σὰν παράρτημα θὰ εἶναι καὶ πρότυπο κατοικίας.
- 10) Ἰδρυση οἰκοτροφείων.
- 11) Μορφωτικὴ Λέσχη, ἀναγνωστήριο, βιβλιοθήκη.

Ε΄ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ λαϊκὴ παιδεία μέσα στὴ λαϊκὴ δημοκρατία θὰ εἶναι ἐνιαία καὶ θὰ διαιρεῖται σὲ 4 περιόδους ἀντίστοιχες στὶς 4 περιόδους τῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ.

α) Τὴν προσχολικὴν περίοδο ποῦ περιλαμβάνει τὴν πρώτη παιδικὴ ἡλικία ἀπὸ 0 - 6 χρόνων (παιδικὸι σταθμοὶ — νηπιαγωγεία — παιδικὲς ἐξοχὲς — συμβουλευτικὸι σταθμοὶ κλπ.)

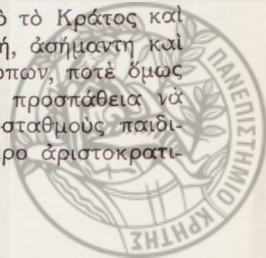
β) Τὴν περίοδο ὡς τὴν ἡθῆ 7—14 χρόνων (δημ. σχολεῖο, περισχολικὰ ἱδρύματα).

γ) Τὴν περίοδο τῆς ἡθῆς 15—18 χρόνων (γυμνάσια, σχολὲς τεχνικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς, ἐπιμόρφωση καὶ περισχολικὰ ἱδρύματα) καὶ

δ) Τὴν περίοδο 19—22 χρόνων (Πανεπιστήμια, Πολυτεχνεῖα, Ἀνώτατες Σχολὲς δηλ. Παιδαγωγικὲς, τεχνικὲς, γεωργικὲς, στρατιωτικὲς κλπ.).

Παράλληλα: εἰδικὰ σχολεῖα ἀνωμάτων καὶ καθυστερημένων, ἀναπήρων, κουφαλάων καὶ τυφλῶν παιδιοῦν. Ἀσυλα ἡλιθίων, ἐγκατελειμένων καὶ ξεπεσμένων παιδιοῦν.

Ζητήσαμε παιδεία καθολικὴ ποῦ θὰ ἀγκαλιάσει τὰ παιδιὰ ἀπὸ 0—22 χρόνων. Ὁ κεφαλαιοκρατισμὸς ἰδιαιτέρα κατὰ τὴ φασιστικὴ του ἐκδήλωση, ἔρριξε τὸ λαὸ καὶ τὰ νεῖατα στὴν πείνα καὶ τὴν ἀθλιότητα. Καμιά σοβαρὴ φροντίδα δὲν πῆρε γιὰ τὴ μάνα καὶ γιὰ τὸ μικρὸ παιδί. Βέβαια κάποια προσπάθεια ἐγένε ἀπὸ τὸ Πατριωτικὸ Ἰδρυμα, ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ ἀπὸ ἄλλους ὀργανισμοὺς, ὅμως αὐτὴ ἦτανε σπασμοδικὴ, ἀσήμαντὴ καὶ σποραδική. Πάντα ἦταν πρωτοβουλία μερικῶν φιλανθρώπων, ποτὲ ὅμως δὲν ἦταν προγραμματισμένη προσπάθεια τοῦ Κράτους, προσπάθεια νὰ προστατέψει τὴ μάνα καὶ τὸ παιδί. Γι' αὐτὸ βλέπομε σταθμοὺς παιδιοῦν μὲσα σὲ μεγάλες πόλεις καὶ σὲ κέντρα περισσότερο ἀριστοκρατι-

κά, ἐνῶ στή συνοικισμό, στὸ συνοικισμό, στὶς μικρὲς πόλεις, στὸ χωριό, δὲν ὑπάρχει τίποτα. Βέβαια οἱ σταθμοὶ αὐτοὶ καὶ οἱ παιδικὲς στέγες, μπορεῖ νὰ εἶναι πολυτελέστατες, μὲ ὄλες τὶς ἀνέσεις, θὰ λέγαμε ὑπερβολικὲς ἀνέσεις, ἀλλὰ αὐτὲς εἶναι οἱ βιτρίνες, τὸ μέσο γιὰ ἐπίδειξη, γιὰ κοσμικὴ κίνηση περισσότερο, παρὰ γιὰ νὰ ἐκπληρώσουν τὸ χρέος τῆς κοινωνίας ἀπέναντι στὴ μάνα καὶ στὸ παιδί.

Μέχρι τώρα τελευταία, οἱ περιπέτειες τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς, εἰ διώξεις καὶ ἡ οικονομικὴ ἀπογύμνωση τοῦ τόπου, ἐπληξαν βαρύτερα, ὅπως ἦταν φυσικό, τὴ νέα γενιά. Χιλιάδες εἶναι τὰ παιδιὰ καὶ οἱ νέοι, ποὺ ὁ ὑποσιτισμός, ἡ ὀρφάνεια κι ἡ ἐγκατάλειψη τὰ ἔκαμαν φυματικά. Χιλιάδες ἄλλα πέσανε στὴν ἀλητεία ἢ στὸ χειρότερο μεταπρατισμό. Κι ἂν κοιτᾶς σ' αὐτὰ συλλογιστοῦμε καὶ τὸν ὑποσιτισμὸ τῆς μάνας καὶ τοῦ παιδιοῦ, τὸ ὁμαδικὸ θανατικὸ ποῦ χτύπησε τὰ θρέφη, θὰ καταλάβουμε τὴ σημασία ποῦ ἔχει ἡ γρήγορη καὶ ἐπίμονη ὄργανωση ἀπὸ τὴν παιδεία τῆς προστασίας μάνας καὶ παιδιοῦ.

Ζητοῦμε ἡ προσχολικὴ παιδεία νὰ ἀγκαλιάσει τὸ παιδί ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς κύησης ὡς τὰ συμπληρωμένα 6 χρόνια. Νὰ ὀργανώσει καὶ νὰ μεριμνήσει γιὰ τὴν προσχολικὴ ἡλικία προγραμματικὰ ἀποδίδοντας τὴ σωστὴ σημασία ποῦ ἔχει ἡ ἡλικία αὐτὴ γιὰ τὴν εὐημερία τοῦ λαοῦ.

1. Ζητοῦμε νὰ ἐξασφαλιστεῖ καλὸς τοκετός. Πρέπει νὰ ἰδρυθοῦν παντοῦ καὶ στὸ τελευταῖο χωριὸ λαϊκὰ ἢ κοινοτικὰ ἰατρεῖα ποῦ νὰ παρακολουθοῦν καὶ νὰ φροντίζουν γιὰ τὶς ἐπίτοκες γυναῖκες. Νὰ ἐξασφαλιστεῖ ἐπίδομα γιὰ τὴν ἀπορρὴ λεχῶνα κατὰ τὶς ἡμέρες τοῦ τοκετοῦ καὶ σπάργανα γιὰ τὸ θρέφος.

2. Ἡ ἐπισκέπτρια ἀδελφή. Νὰ ὑπάρχει καὶ στὰ πῶ ἀπομακρυσμένα χωριὰ καὶ νὰ δίνει πρό, κατὰ, καὶ μετὰ τὸν τοκετὸ τὶς ἀπαραίτητες συμβουλὲς καὶ στὴν ἀνάγκη νὰ μείνει αὐτὴ νὰ περιποιηθεῖ τὸ σπῆτι καὶ τὴ λεχῶνα.

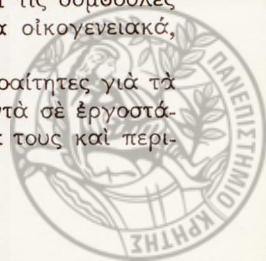
3. Νὰ ὑπάρχουν ἄσυλα γιὰ τὴ λεχῶνα καὶ τὸ ἔρροφος, ὅταν κριθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπισκέπτρια ἀδελφή, ὅτι οἱ συνθήκες τοῦ σπιτιοῦ εἶναι θλασθερὲς γιὰ τὴν υγεία μητέρας καὶ παιδιοῦ.

4. Νὰ ὀριστεῖ μὲ νόμο ὅτι στὴν περίπτωσιν ποῦ ἡ μητέρα δὲν πρέπει νὰ ἀναθρέψει τὸ παιδί τῆς (ἀλκοολικὴ, ἐλευθεριῶν ἠθῶν, φυματικὴ), θὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ παιδιοῦ καὶ ἡ ἀνατροφή του σὲ παιδικὸ ἄσυλο.

5. Νὰ ἰδρυθοῦν παιδικὸι σταθμοὶ παντοῦ, ὅπου ἡ μητέρα εἶναι ἀναγκασμένη νὰ ἐργαστεῖ ἔξω ἀπὸ τὸ σπῆτι τῆς καὶ δὲ μπορεῖ νὰ φροντίσει ἢ ἴδια γιὰ τὰ παιδιὰ τῆς.

6. Νὰ ἰδρυθοῦν συμβουλευτικὸι σταθμοὶ μὲ πολλὰ ἀρμοδιότητα γιὰ τοὺς γονεῖς. Ὁ γιατρὸς θὰ δώσει τὶς συμβουλὲς του γιὰ τὴν υγεία καὶ ἐυγονία, ὁ νομικὸς γιὰ ζητήματα οἰκογενειακά, ὁ παιδαγωγὸς γιὰ τὴν ἀγωγή τῶν παιδιῶν κτλ.

7. Νὰ ἰδρυθοῦν παιδικὲς ἐξοχέες, ἀπαραίτητες γιὰ τὰ παιδιὰ ποῦ ζοῦν σὲ συνοικίες ἢ τόπους ἀνθυγιεινοῦς (κοντὰ σὲ ἐργοστάσια σὲ κακὲς συνθήκες ζωῆς) γιὰ νὰ ἀλλάζουν τὸν ἀέρα τοὺς καὶ περι-

βάλλον. Σε εξοχικές έπαυλεις να ιδρυθούν αναρρωτήρια για βρέφη άνωμικά με διαμονή 4-5 εβδομάδων.

8. Οί παιδικοί σταθμοί και τὰ νηπιαγωγεία πρέπει να γίνουν ύποχρεωτικά σε όλα τὰ χωριά και τις πόλεις που φοιτούν τὰ παιδιά από 2-6 έτων.

9. Πρέπει μέσα στην πόλη, μέσα στα πάρκα να εξασφαλιστούν χώροι, χαρῶς για τὰ παιδιά.

Για όλα αυτά θέβαια χρειάζονται πόροι "Όμως τὸ κράτος πρέπει να επιβαρυνθῆ με όλα τὰ έξοδα αυτά και να συντρέξουν τὸ ἔργο τους οί κοινότητες, όπως και οί τοπικές οικονομικές οργανώσεις. Μία κλιμάκωση ἄλλως τε δαπανῶν όπου και οί γονεῖς θὰ προσφέρουν κάτι λ.χ. τρόφιμα, ἀφοῦ θὰ μένει τὸ παιδί ὅλη τὴν ἡμέρα, θὰ λύσει τὸ ζήτημα τῶν πόρων.

Σύμφωνα με τις πάρα πάνω ἀπαιτήσεις χωρίζουμε τὴν προσχολική ζωή σε τρία στάδια:

Τὴν ἐνδομήτρια ζωή τοῦ παιδιοῦ, τὴ θρεφική ἢ ἡλικία ἀπὸ 0-2 ἔτων και τὴ νηπιακή ἀπὸ 2-6.

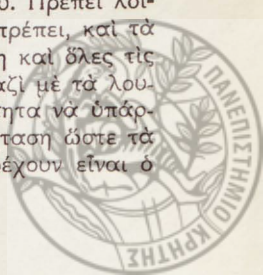
Για τὴν ἐνδομήτρια ζωή και τὴν εξασφάλιση καλοῦ τοκετοῦ ἀναφέραμε τὰ μέτρα που πρέπει να πάρει ἡ παιδεία.

2. ΠΑΙΔΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ

Τὰ παιδιά που θὰ μείνουν στοὺς παιδικούς σταθμούς και στα νηπιαγωγεία ἀπὸ τὸ πρωτὶ ὡς τὸ βράδυ, πρέπει να πάρουν σωστὴ διαπαιδαγώγηση, ὥστε ν' ἀποχτήσουν γρήγορα προσωπικές συνήθειες, ἀναγκαῖες για τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ τους, ἄλλὰ και για να μπουρουν να συμπεριφερθοῦν ὅπως πρέπει στὸ διπλανὸ τους και στὸ γύρω τους κόσμο. Ἀκόμα να τοὺς δοθοῦν εὐκαιρίες για ἐμπειρίες, να ἀσκῆσουν και να ἀποκτήσουν ἱκανότητες που χρειάζονται ἀπαραίτητα για τὴν ἀτομική και κοινωνική τους ζωή.

Παιδικοί σταθμοί: Θὰ παίρνουν παιδιά 3 μηνῶν ὡς 4 χρονῶν, θὰ χωρίζονται σε δυὸ τμήματα. Τὸ α) τμήμα θὰ ἔχει τὰ θρέφη ἀπὸ 0-2 ἔτων και τὸ β) τμήμα θὰ ἔχει παιδιά ἀπὸ 2-4 ἔτων. Τὸ παιδί στὸ α) τμήμα ἔχει ἀνάγκη αὐστηρῆς ἐπίβλεψης και για τὴν τροφή του και για τὸ ντύσιμό του και για τὸν ὕπνο του και γενικά για τὴ σωματική του διάπλαση και ἐξέλιξη.

Ἀπὸ 2 χρόνων πιά, τὸ παιδάκι δὲ μένει σε ἕνα μέρος, περπατῆ μόνου, πηγαίνει στὸν κήπο, ἐνδιαφέρεται για τὰ παιχνίδια του. Πρέπει λοιπὸν να προσέξουμε και τὸ περπάτημά του, να γίνει ὅπως πρέπει, και τὰ παιχνίδια να εἶναι τέτλια, που να τοῦ ἀσκοῦν και τὴν κίνηση και ὅλες τις αἰσθήσεις, ἀφή, ἀκοή, ὄραση, ὄσφρηση, γεύση. Ὁ κήπος μαζί με τὰ λουλούδια, τὰ δέντρα, τὰ κατοικίδια ζῶα που πρέπει ἀπαραίτητα να ὑπάρχουν ἐκεῖ ἢ ἀφθονη ἄμμο, τὸ νερό, μία πλακοστρωμένη ἔχταση ὥστε τὰ παιδιά να χτίζουν, να ποτίζουν, να μουντζουρώνουν, να τρέχουν εἶναι ὁ

περίκοσμος πού πρέπει νά δημιουργήσουμε μέσα στόν παιδικό σταθμό. Τό παιδί ἐκεῖ θά ἀσχολεῖται ἐλεύτερο, βέβαια, μέ τήν ἐπίβλεψη τοῦ ἐνήλικου, ποτέ ὅμως μέ τήν ἐπέμβασή του. Θά ἐπιβλέπουν οἱ ἐνήλικοι καί σύγχρονα θά κανονίζουν, ὥστε μέσα ἀπ' τήν ἀπασχόλησή του νά ἀποχτήσῃ τό μικρό τίς ἀναγκαῖες συνήθειες καί ἱκανότητες γιά τήν ἐξυπηρέτηση τοῦ ἑαυτοῦ του, νά μεταφέρει λ.χ. τήν καρεκλίτσα του, νά πλένει τὰ χεράκια του, νά μὴ λερώνεται, ὅταν τρώει καί ὅταν παίζει. Νά ἐξοικειωθεῖ μέ τή γάτα, τὸ σκύλο, τίς κότες καί νά μάθει νά τὰ περιποιεῖται. Θά ἀφήνουμε τὰ παιδιά μόνα τους, στή διάθεσή τους, νά παίξουν ὅπως κ' αὐτοὶ θέλουν. Ὅμως θά ἐκμεταλλευτοῦμε ὅσο γίνεται τὸ παιχνίδι, ὥστε νά ἀσκηθοῦν στὸ βᾶδισμα, στή σωστή ἄρθρωση, νά κάνουν κάθε κίνηση σταθερά καί ὅπως πρέπει, ὥστε νά βοηθηθεῖ ἡ σωματικὴ τους ἀνάπτυξη. Ἀπαραίτητο εἶναι νά συνηθίσουμε τὰ παιδιά μεταξύ 2—4 χρόνων νά πλένονται, νά χτενίζονται κλπ. Τὰ μικρὰ αὐτῆς τῆς ἡλικίας ζητοῦν τὴ συντροφιά. Τὸ καθένα ὅμως παραδέρνει μέ τὸ δικό του κόσμο. Γι' αὐτὸ συνεργασία καί συνεννόηση σὲ ἡλικία 3—4 χρόνων εἶναι ὑποτυπώδης. Σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία δὲ θά κάνουμε καμία προσπάθεια γιά νὰ τοὺς μεταδώσουμε γνώσεις. Θά τὰ ἀφήσουμε ἐλεύτερα καί ἀβίαστα νά κατατάσσουν χωρὶς καί αὐτὰ νά καταλαβαίνουν μέσα τους τίς ἐμπειρίες πού θά ἀποχτοῦν ἀπὸ τὰ παιχνίδια τους. Τὸν κῆπο, τὰ ζῶα, γενικὰ ἀπὸ τὸν περίκοσμό τους. Καί ὅταν καταλάβει ὁ ἐνήλικος, πὼς ἡ στιγμή καί ἡ διάθεση τοῦ παιδιοῦ εἶναι κατάλληλη, ἄς διηγηθεῖ παραμυθάκια, ἄς τοὺς μάθει τραγουδάκια, νά τὰ θάλει νά τρέξουν ὀμαδικά, νά συνηθίσουν νά σταματοῦν ὅπου τὰ διατάξει, νά πηγαίνουν ὡς ἓνα σημεῖο καί νά γυρίζουν πίσω κτλ.

Ἡ σημασία τοῦ παιδικοῦ σταθμοῦ εἶναι ἐξαιρετικὰ μεγάλη γιά τὴ ζωὴ ἐνὸς τόπου ὅπου ἡ μητέρα εἶναι ἀναγκασμένη νά ἐργάζεται ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τὸν περισσότερο καιρό. Ὅμως ἡ σημασία του μεγαλώνει ἂν συλλογιστοῦμε, ὅτι γίνεται ἐστὶς ἐκπολιτιστικῆς καὶ μαζὶ διατήρησης τῆς λαϊκῆς ὑγιείας. Μὲ τίς φωτισμένες ἀδερφές, πού θά ἔχουν τίς ἀπαραίτητες βρεφοκομικὲς γνώσεις καί ἀκόμα παιδαγωγικὲς, ψυχολογικὲς καί ὑγιεινῆς, θά γίνουν συντελεστὲς γιά τὴ διατήρηση καί τὴ γερὴ διαμόρφωση ψυχικῆ καί σωματικῆ τῆς νέας γενιᾶς,

3. Ν Η Π Ι Α Γ Ω Γ Ε Ι Α

ΠΑΙΔΙΑ 4—6 ΕΤΩΝ

Τὸ ἔργο τῶν παιδικῶν σταθμῶν θά συνεχίσουν τὰ νηπιαγωγεῖα. Βέβαια λειτουργοῦν στήν Ἑλλάδα νηπιαγωγεῖα, ὁ ἀριθμὸς τους ὅμως θά δείξει πόσο ἀμέλγησε τὸ κράτος τὸ βασικὸ αὐτὸ καθήκον ἀπέναντι τοῦ λαοῦ.

Κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1937—38 ὑπῆρχαν:
 Σύνολο δημοσίων νηπιαγωγείων
 λειτουργήσαν μέσα σὲ δημοτικὰ σχολεῖα
 καί σὲ δικά τους μὲ ἐνοίκιο χτήρια μόνο

743

713

30

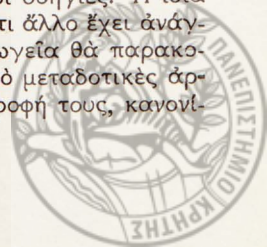
για όμαδική συνεργασία. Έδώ χρειάζεται ο δάσκαλος να είναι πλούσια προικισμένος. Πρέπει να είναι και αυτός δημιουργός και να μπαίνει κάθε στιγμή στο νόημα των παιχνιδιών των παιδιών, να είναι παιδαγωγός ώστε να παρεμβαίνει μόνο για την προαγωγή και πρόοδο του παιδιού, να είναι ψυχολόγος για να νοιώθει τη παιδιάτικη εξέλιξη και κίνηση, και ακόμα να είναι ποιητής για να χαίρεται την όμορφη των παιδικών συνθέσεων. Θέλει στο σύστημα αυτό ο δάσκαλος να είναι στο κέντρο μάλιστα και άποτραθηγμένος στη γωνιά του. Πρέπει να είναι παρατηρητής ακούραστος και υποκινητής με σύστημα και καθορισμένη προοπτική. Θα συνηθίσει τα παιδιά, χωρίς να γίνεται αντίληπτό, στη συστηματική δουλειά και στη θετική απόδοση. Θα τα συνηθίσει να σέβονται τις διάφορες κοινωνικές αρετές, ώστε η πειθαρχία να τους γίνει σιγά - σιγά άβιαστη ανάγκη. Π.χ. να υποτάσσεται και στη θέληση της ομάδας να μη τὰ θέλει όλα δικά του, να μη κακομεταχειρίζεται τὰ αδύνατα παιδιά, να είναι καλόβολο, να είναι τίμιος, και καλός σύντροφος κτλ.

Όπως είναι φανερό άφετηρία στο σύστημα αυτό είναι τὸ παιχνίδι, ή γνησιότερη πηγή τῆς παιδιάτικης ἐνέργειας. Άνοίγει σὰ δημιουργική δράση διάπλατα και προάγει τὸ διανοητικό και τὸ συναισθηματικό κόσμο τοῦ παιδιοῦ. Ἐνῶ δυναμώνει και τὸ σῶμα. Ἡ ἐφαρμογή αὐτοῦ τοῦ συστήματος ἀπαιτεῖ ἀέναη παρακολούθηση και ἐπεξεργασία ὥστε να συμπληρώνει, διαμορφώνει και καταρτίζει ὅλους και ὅλα.

Θρανιά δὲ χρειάζονται. Λίγα καρεκλάκια και λίγοι ξαπλωτῆρες είναι ἀρκετά. Χρειάζεται ὅμως ἕνας μεγάλος κῆπος ή χῶρος με ἄμμο, με τρεχούμενο νερό, με ἀρκετή ἔκταση ἀσφαλτοστρωμένη ή πλακοστρωμένη, με δέντρα, με φυτὰ και κατοικίδια ζῶα και μία αἶθουσα χειμωνιάτικη για τὶς δουλειὲς σὲ κλειστὸ χῶρο.

Πίνακες, μολύβια, κιμῶνες, χαρτιά για να ζωγραφίζουν. Τὰ ἀπαραίτητα σκευὴ και ἔπιπλα για τὴν ὑγιεινή και για τὴ διατροφή τοῦ παιδιοῦ. Ἄκόμα πλούσιο ὕλικὸ ἀπὸ φασόλια, ρεβύθια, ξυλαράκια, ὄδοντογλυφίδες, χρωματισμένα για να κάνουν διάφορα παιχνίδια. Πολλὰ βιβλία με εἰκόνες. Μικρὰ ποτιστήρια, κουβαδάκια, φυαράκια, κ.λ.π. Μικρὰ ὄργανα για τζᾶζ - μπάντ, τούμπανο, τρίγωνα, καστανιέτες κ.λ.π. Για τὸ στόλισμα τῆς τάξης γλάστρες και ὠραίες εἰκόνες. Διάφορα παιχνίδια τραπεζιοῦ, πὸ ἄσκοδὴν τὴν ὄραση, τὴν ἀκοή, ἀφή, γεύση, ὄσφρηση, πὸ τὰ ἐπινοεῖ ὁ δάσκαλος και τὰ ἐτοιμάζει ἀπὸ πρόχειρα ὕλικά. Μία τέτλια ἐργασία ἀπαιτεῖ νηπιαγωγὸ κατάλληλο, πὸ ἂν είναι ἱκανὸς να νοιώθει τὸ παιδιάτικο παιχνίδι, να χαίρεται τὶς παιδιάτικες συνθέσεις,

Τὸ ἔργο τῶν παιδικῶν σταθμῶν και τῶν νηπιαγωγείων θὰ συμπληρώνεται ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς σωματικῆς ὑγείας και ὁμαλῆς ἐξέλιξης ἀπὸ τὸ γιατρὸ και τὴν ἐπισκέπτρια, ἀδελφή. Ὁ γιατρὸς στοὺς συμβουλευτικούς σταθμοὺς θὰ ἐξετάζει τὰ θρέψη, θὰ τὰ ζυγίζει και θὰ κανονίζει τὴ διαίτα και τὴ γενικὴ περιποίησή τους. Ἡ ἐπισκέπτρια ἀδελφή θὰ κάνει συχνὲς ἐπισκέψεις στο σπίτι για να βλέπει ἂν ἐφαρμόζονται οἱ ὁδηγίες. Ἡ ἴδια θὰ γνωματεύει για να χορηγηθεῖ γάλα, σπάργανα και ὅ,τι ἄλλο ἔχει ἀνάγκη τὸ θρέφος για ν' ἀναπτυχθεῖ κανονικά. Στὰ νηπιαγωγεία θὰ παρακολουθοῦν τὴν ὑγεία τῶν παιδιῶν, θὰ τὰ προφυλάγουν ἀπὸ μεταδοτικὲς ἀρρώστεις, θὰ παρακολουθοῦν τὴν καλὴ και ὑγιεινὴ διατροφή τους, κανονί-

ζοντας και σε ποσότητα και σε ποιότητα τὰ γεύματα, όπως και τὴ μεσημερινὴ 2ωρη ἀνάπαυση. Ἐτσι ἡ μητέρα ἡσυχὴ θὰ παραδίδει τὸ παιδί τὸ πρῶτὶ ποὺ πηγαίνει στὴ δουλειά της καὶ θὰ τὸ παίρνει τὸ θράδυ ποὺ θὰ γυρίζει. Ἡ νεολαία ἔχοντας συνείδηση τῆς σπουδαιότητος ποὺ ἔχουν γιὰ τὴν ἐθνικὴ μας ζωὴ καὶ γιὰ τὴν ἀνακούφιση τῆς ἐργαζόμενης μητέρας τὰ πάνω πάνω μέτρα, θάξει σὰν πρῶτο ὄρο συγχρονισμένης παιδείας τὴν ἐπέχτασή της καὶ τὴν ὀργάνωσή της στὴν προσχολικὴ ἡλικία ἀπὸ 0 - 6 χρόνων συμπληρωμένο. Εἶναι τὸ πρῶτο βῆμα γιὰ νὰ γίνει ἡ παιδεία πραγματικὴ λαϊκὴ.

ΣΤ'. Ο ΠΡΩΤΟΣ ΒΑΘΜΟΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ (7—14 ΧΡΟΝΩΝ)

ΓΕΝΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΩΣ ΤΑ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΟΙ ΣΚΟΠΟΙ.

Α) Πραγματική παιδεία πού νά ἐξυπηρετεῖ τις ὄλικές καί πνευματικές ἀνάγκες τοῦ λαοῦ μας δέν ὑπάρχει ἀκόμη στή χώρα μας. Ἡ σημερινή παιδεία ἦταν καί εἶναι ἀντιλαϊκή, ἀντιεπιστημονική, ἀντιοικονομική.

Ἀντιλαϊκή εἶναι καί ἡ δημοτική παιδεία, γιατί σκοπό της ἔχει ὄχι τήν ἐξυπηρέτηση τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῶν 92%, ἀλλά νά προετοιμάζει τοὺς μαθητές γιὰ τὴ μέση κλασικὴ παιδεία, πού, ὅπως ξέρομε, ὑπηρετεῖ τὴν ἑλληνικὴ ὀλιγαρχία, μόλις τὸ 8%.

Ἀντιεπιστημονική, γιατί καί τὸ πρόγραμμά της καί οἱ μέθοδοί της δέν στηρίζονται στὰ σύγχρονα πορίσματα τῆς ἐπιστήμης, τῆς παιδαγωγικῆς καί τῆς ψυχολογίας.

Ἀντιοικονομική, γιατί δέν στηρίζεται στὶς οικονομικὲς ἀνάγκες τῆς χώρας μας καί δέν ἔχει σκοπὸ τὴ μόρφωση δημιουργικῶν ἀνθρώπων, ἐξειδικευμένων γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας μας.

Β) Ἡ σημερινή δημοτικὴ παιδεία οὔτε ὑποχρεωτικὴ εἶναι οὔτε ἐνιαία, οὔτε αὐτότελη, οὔτε καί ἐξάχρονη, ἀλλ' οὔτε καί δωρεάν.

Ὑποχρεωτικὴ γενικὰ δέν εἶναι σήμερα ἡ δημοτικὴ παιδεία. Οἱ νόμοι γιὰ τὴν ὑποχρεωτικὴ φοίτηση δέν λειτούργησαν σχεδὸν ποτέ. Καμμιά μέριμνα δέν πάρθηκε γιὰ τὰ παιδιά πού δὲ φοιτοῦν στὸ δημοτικὸ σχολεῖο καί ἐργάζονται εἴτε ἀπὸ ἀνάγκη, εἴτε ἐκμεταλλεόμενα ἀπὸ ἐνηλίκους. Ἀπὸ τὰ παιδιά, πού γράφονται στὴν α' τάξη τοῦ δημοτικοῦ, λιγότερα ἀπὸ τὸ 1)3 φτάνει (καί σ' ὀμαλὲς μάλιστα ἐποχές) στὴν στ' τάξη. Ἔτσι στὴν ἐπετηρίδα π.χ. τῆς δημοτικῆς παιδείας κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1936—37 γράφτηκαν στὴν α' τάξη 216.283 παιδιά καί στὴν στ' τάξη 62.965, ποσοστὸ δηλαδὴ 29%.

Αὐτότελη δέν ὑπῆρξε ποτέ ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευση. Ἦταν πάντα ὑποταγμένη στὴ Μέση Παιδεία. Ἀκόμη καί τὸ ἐξάχρονο δημοτικὸ σχολεῖο γίνηκε τετράχρονο γιὰ νά ὑπηρετηθεῖ καλύτερα ἡ Μέση Παιδεία.

Ἐξάχρονη οὐσιαστικὰ Παιδεία δέν ἔχουμε σήμερα. Τώρα καί 10 χρόνια ἡ δημοτικὴ Παιδεία εἶναι τετράχρονη. Ἀλλὰ καί ὅταν ἦταν ἐξάχρονη καί σήμερα πού τυπικὰ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα εἶναι ἐξάχρονα, οὐσιαστικὰ τὰ περισσότερα παιδιά διαρρέουν ἀπὸ τὴν Β' καί Γ' τάξη καί δέν τελειώνουν τὸ Δημ. Σχολεῖο.

Δωρεάν τέλος δέν παρέχεται ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευση. Βέβαια τὸ Σύνταγμα ὀρίζει τὴ Δημοτικὴ Παιδεία δωρεάν. Ἀλλὰ ὁ μαθητὴς ἐπιβα-

ρύνεται με ένα σωρό ξεοδα έγγραφης, βιβλία, σχολικά είδη, συσσίτιο, προαιρετικές εισφορές που είναι ουσιαστικά υποχρεωτικές κλπ.

Γ) 'Η Παιδεία Α' βαθμού θα είναι ένιαία, αυτότελη, υποχρεωτική, θα δίδεται δωρεάν και θα είναι οκτάχρονη.

'Οκτάχρονη θα είναι γιατί τα παιδιά, ως τα 14 χρόνια τους συμπληρωμένα, θα είναι ικανά να πάρουν όλα τη γενική στοιχειώδη μόρφωση που θα τους δώσουμε. Γιατί το Δημοτικό Σχολείο είναι το μόνο σχολείο απ' όπου περνά σήμερα όλος ο ελληνικός λαός. Το σπουδαιότερο όμως είναι γιατί θα έχουν φανερωθεί ως τότε οι κλίσεις του, και η έκλογή του κατόπιν για το επάγγελμα που θα ακολουθήσει θα είναι πιό σωστή και πιό αποδοτική.

Δ) 'Η Παιδεία Α' βαθμού θα έχει σκοπό να δώσει στο παιδί γενική στοιχειακή μόρφωση.

Ε) Το νέο αναλυτικό πρόγραμμα θα δίδει στο παιδί μιὰ εικόνα της φύσης και της ανθρώπινης κοινωνίας, θα συνδέει την επιστημονική γνώση με την τεχνική εργασία, και θα προάγει τα ιδανικά της ειρήνης, της δημοκρατίας, της λευτεριάς και ανεξαρτησίας της Πατρίδας, της αλληλοβοήθειας, της συνεργασίας ανάμεσα στους λαούς της γης.

Σ 1) 'Η όλη εργασία του σχολείου θα στηρίζεται στις αρχές της εργασίας, της άμεσης πραγματικότητας και αυτοδιοίκησης. Πάνω στις αρχές αυτές θα στηριχτεί και η σχολική και έξωσχολική ζωή του παιδιού. Το παιδί θα οργανώνει τη ζωή του στο σχολείο, τις σχέσεις του με τον συμμαθητή του, τις σχέσεις του με την κοινωνία των ενηλίκων. 'Η έσωτερική πειθαρχία θα είναι η μόνη πειθαρχία και θα λείπει ο έξωτερικός αναγκασμός, οι θάναυσοι τιμωρίες κι' οι ατομιστικές άμοιβές.

Ζ) 'Η Παιδεία πρέπει να θεμελιώσει το έργο της στην σωματική υγεία του μαθητή. Για να γίνει αυτό, χρειάζεται ριζική αναδιοργάνωση της σχολιατρικής υπηρεσίας, εύρύχωρα και υγιεινά διδακτήρια, πλούσια μέσα για παιχνίδια και σωματικές ασκήσεις.

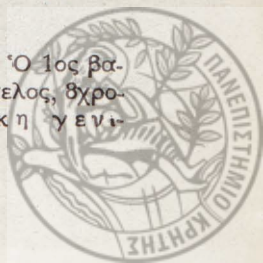
'Η προστασία της σχολικής ηλικίας θα γίνει συστηματική. Παιδικά νοσοκομεία, Ιατρεία, εύρύχωρα και υγιεινά προεθαντόρια για τα άρρωστα παιδιά. Συσσίτια σχολικά, κυρίως για τα άρρωστα και άπορα παιδιά.

'Ολη η παιδική αντίληψη στην περίπτωση αυτή, η πρόνοια και η προστασία της υγείας του μαθητή θα στηρίζεται σε αυστηρές επιστημονικές βάσεις.

Η) Για να επιτύχει τους παραπάνω σκοπούς της η Παιδεία Α' βαθμού χρειάζεται κυρίως δασκάλους πλατειά και πολύπλευρα μορφωμένους, αφιερώνοντας στην πρόοδο και ανύψωση του ελληνικού λαού.

Στο δάσκαλο αυτό η Πολιτεία θα εξασφαλίζει μιὰ ζωή ελεύθερη από κάθε οικονομικό, ήθικό και πνευματικό καταναγκασμό.

Σκοπός του σχολείου 1ου βαθμού. 'Ο 1ος βαθμός της Παιδείας πρέπει να είναι υποχρεωτικός, ένιαιος, αυτότελος, δωρεάν και οκτάχρονος, πρέπει να δώσει στο παιδί στοιχειώδη γενική μόρφωση.

Στοιχειώδης : Μόνον έπειδή θά συμπληρώνεται ύποχρεωτικά με τά έπιμορφωτικά σχολεία. **Γενική :** Γιατί σκοπός μας είναι νά δώσει στά παιδιά ώς τά 14 χρόνια: α) Γενική ιδέα για τή φύση και τίς ανθρώπινες κοινωνίες σάν φυσικά και κοινωνικά όντα με βάση τήν οργανωμένη ομαδική ζωή και τή σημερινή πραγματικότητα. β) νά συνηθίσει τό μυαλό του στίς σωστές μέθοδες που συνδυάζουν τήν έπιστημονική γνώση με τήν τεχνική έργασία, και γ) νά ριζώσει στίς καρδιές τους τό αίσθημα τής ανθρώπινης άλληλεγγύης και δικαιοσύνης, ώστε νά τους κάμει δημιουργικούς φορείς τών θεσμών τής Λαϊκής Δημοκρατίας. Ζητούμε και έπιμένουμε ή μόρφωση νά είναι γενική και όχι επαγγελματικά ειδεικευμένη στόν Α΄ βαθμό. Γιατί η γενική μόρφωση και μαζί επαγγελματική είναι συγχώνευση τής μέσης και δημοτικής Παιδείας μέσα σ΄ ένα βαθμό, και αυτό πολύ περιορισμένο χρονικά, ώστε νά μη πετυχαίνεται ούτε τό ένα, ούτε τό άλλο. Θελούμε λοιπόν ο Α΄ βαθμός τής Παιδείας νά δίνει γενική μόρφωση, στηριγμένη στην άρχή τής έργασίας, τής άμεσης πραγματικότητας και τής αυτοδιοίκησης, που αναπτύξαμε παραπάνω.

Ζητούμε 8χρονο ύποχρεωτικό για όλα άνεξαιρέτως τά παιδιά τόν 1ο βαθμό τής παιδείας, διαιρεμένο σε δυό κύκλους: τόν 1ο και τόν 2ο άνά 4 χρόνια. Στόν 1ο θά φοιτούν παιδιά ηλικίας 7 - 10 έτών και στόν 2ο 11 - 14. Καί ζητούμε 8χρονο τόν 1ο βαθμό γιατί α) Ή Λαϊκή Δημοκρατία πρέπει νά κάμει έπιλογή του ανθρώπινου υλικού, πρέπει νά έτοιμάσει τους «κατάλληλους» για τίς «κατάλληλες» θέσεις. Γι΄ αυτό πρέπει νά μείνει τό κάθε παιδί στό σχολείο του 1ου βαθμού, ώσπου οί σωματικές και πνευματικές του ικανότητες ν΄ αναπτυχθούν και νά έπιτρέψουν τή σωστή έπιλογή. Αυτό πρέπει νά γίνει πριν άπό τά 13 χρόνια. Τότε, λέει ή ψυχολογία, είναι δυνατή ή σωστή διάγνωση για επαγγελματικές κλίσεις και ικανότητες. Έτσι μόνον θά εξασφαλίσουμε τή δημιουργικότητα και τήν πλούσια άπόδοση, όταν ο καθένας μας δουλεύει σύμφωνα με τίς κλίσεις του, όταν ο καθένας μας βρει σωστή θέση στην κοινωνική έργασία. Έτσι μόνο θά γίνει δυνατή ή μεγαλύτερη άπόδοση κι΄ ή βελτίωση όλης τής παραγωγής, πνευματικής και υλικής, τής χώρας μας.

β) Με τό ύποχρεωτικό 8χρονο δημοτικό για όλα τά παιδιά, θά λείψει ο παραπλανητικός παραλληλισμός ανάμεσα στίς δυό τελευταίες τάξεις του δημοτικού και τίς δυό πρώτες του γυμνάσιου. Καί

γ) που είναι και ο σπουδαιότερος λόγος, οί σκοποί, που έθέσαμε στόν 1ο βαθμό τής παιδείας και οί πολιτικοί και οί μορφωτικοί, πετυχαίνονται καλύτερα άσφαλέστερα, και μονιμότερα στίς δυό τελευταίες τάξεις του καθύρου σχολείου, γιατί τά παιδιά είναι 13 και 14 χρόνων κι έπομένως πιο ώριμα.

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ (1)

1ος ΒΑΘΜΟΣ — ΠΡΩΤΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

ΤΑΞΗ Α΄

Α΄ ΤΟ Σ Π Ι Τ Ι

1η Διδακτική ένότητα.

ΟΚΤΩΒΡΗΣ

1. Πρέπει νά σημειωθεί ότι σχεδιάζονταν προγράμματα για τά γλωσσικά

Τὸ παιδί μέσα στο σπίτι.— Τὸ φθινόπωρο (μικρὲς παρατηρήσεις γὰρ τὴν ἀλλαγὴν στοῦ ντύσιμό του, στοὺν κῆπο κλπ.).
α.— Τὸ παιδί ἐτοιμάζεται γὰρ τὸ σχολεῖο, (κρεβατοκάμαρα, τραπέζα-
ρια, κουζίνα).

β.— Ἡ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ στοῦ σπῆτι.
2η Διδαχτικὴ ἐνόττητα. **ΝΟΕΜΒΡΗΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ**

Ἐτοιμασίες τοῦ παιδιοῦ γὰρ τὸ χειμῶνα.

α.— Ἐπίπλωση, θέρμανση.

β.— Χειμωνιάτικα φορέματα.

γ.— Χειμωνιάτικες γιορτές. (Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά).

3η Διδαχτικὴ ἐνόττητα.

α.— Παιχνίδια κλειστοῦ χώρου.

β.— Παιχνίδια ὑπαίθρου.

4η Διδαχτικὴ ἐνόττητα. **ΓΕΝΑΡΗΣ**

Ἡ πλύση.

α.— Ἡ μητέρα πλένει τὸ πλυσταριό.

β.— Ἡ καθαριότητα.

γ.— Τὸ πλυντήριο καὶ τὸ καθαριστήριο.

5η Διδαχτικὴ ἐνόττητα (εὐκαιριακὴ) **ΦΛΕΒΑΡΗΣ**

Οἱ ἀπόκριες.

α.— Προετοιμασία γιορτῆς.

β.— Τὸ σπίτι, τὸ σχολεῖο, ὁ δρόμος τὶς ἀποκριές.

6η Διδαχτικὴ ἐνόττητα. **ΜΑΡΤΗΣ**

α.— Ὁ κῆπος τοῦ σχολεῖου τὴν ἀνοιξίη.

β.— Ἡ ἀνοιξίη, τὰ λουλούδια, τὰ χελιδόνια.

7η Διδαχτικὴ ἐνόττητα (εὐκαιριακὴ) **ΑΠΡΙΛΗΣ**

Τὸ Πάσχα — Ἐθνικὲς γιορτές καὶ Λαϊκές.

Β' ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

8η Διδαχτικὴ ἐνόττητα **ΜΑΗΣ**

α) Ἡ τάξη καὶ ἡ αὐλὴ τοῦ σχολεῖου τὸ καλοκαίρι.

β) Τὰ ζῶα μας: τὸ κοτέτσι, τὰ πουλιά.

9η Μικρὴ ἀνακεφαλαίωση **ΙΟΥΝΗΣ**

ΤΑΞΗ Β'

1η Διδαχτικὴ ἐνόττητα **ΟΚΤΩΒΡΗΣ**

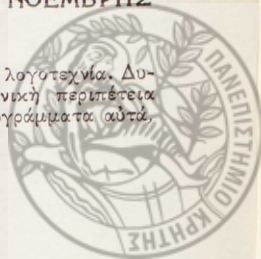
Τὸ παιδί μέσα στοῦ σχολεῖο.— Τὸ φθινόπωρο.

α) Ἡ δευτέρη τάξη μέσα στοῦ σχολεῖο: τὸ σχῆμα τῆς, ἡ θέση τῆς ἀνά-
μεσα στὶς ἄλλες τάξεις, β) ἡ θέση τοῦ σχολεῖου μέσα στοῦ τετράγωνο τῆς
γειτονιάς, γ) Πότε ἀφήσαμε τὸ σχολεῖο, εἶναι φθινόπωρο, δ) πῶς ἀφήσα-
με τὸν κῆπο, πῶς τὸν βρήκαμε, ε) τὰ πρωτοβρόχια, οἱ ἀγροί, τὰ θουνά,
στ) οἱ ἐργασίες τοῦ ἀνθρώπου τὸ φθινόπωρο.

2η Διδαχτικὴ ἐνόττητα **ΝΟΕΜΒΡΗΣ**

Πεινῶ: τὰ φρούτα.

καὶ λογοτεχνικά, ὅπως καὶ γὰρ τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά καὶ τὴν ἀρχαία λογοτεχνία. Δυ-
στυχῶς ἡ ἐργασία αὐτὴ δὲν στάθηκε δυνατὸ νὰ προχωρήσει. Ἡ ἐθνικὴ περιπέτεια
τὰ σταμάτησε ὅλα. Γὰρ τὸ λόγο τοῦτο δὲν περιλαμβάνονται στὰ προγράμματα αὐτὰ
παρὰ σὲ σχέση μετὰ τὰ λοιπὰ μαθήματα.

α) 'Επίσκεψη και ψώνισμα στη λαϊκή αγορά, β) τὰ πιὸ κοινὰ φρούτα, γ) ξεροὶ καὶ νωποὶ καρποί, δ) κάνουμε γλυκὸ ἀπὸ τὰ φρούτα, ε) τί χρησιμεύουν τὰ φρούτα, στ) δικά μας καὶ ξένα φρούτα, ζ) κρέμασμα φρούτων καὶ διατήρηση μέσα στὴν τάξη, η) κόστος τῶν φρούτων, θ) ὠφέλεια. **θλάθη ἀπὸ τὰ φρούτα.**

3η Διδαχτικὴ ἐνότητα ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ

Χειμωνιάτικες ἐργασίες στὸ χωριὸ ἢ στὴν πόλη, ἀνάλογα μὲ τὴ θέση τοῦ σχολείου.

α) Παρατηρήσεις γιὰ τὸ χειμῶνα: ἀπλὲς μετεωρολογικὲς παρατηρήσεις, τὸ κρῦο, τὸ χιόνι. β) Πῶς ἀντικρύζει τὸ χωριὸ ἢ ἡ πόλη τὸ χειμῶνα, γ) Πῶς τὸν ἀντικρύζουν οἱ ἄνθρωποι; δ) Τὰ πουλιά; ε) Τὰ ζῶα; στ) Τὰ φυτά; ζ) Τὰ ἔντομα; η) Οἱ μακριεὲς νύχτες τὸ χειμῶνα, ὁ φωτισμός: λυχνάρι, πετρέλαιο, γκάζι, ἠλεκτρικό, κερί, σπίρτα.

4η Εὐκαιρικὴ ἐνότητα

Τὰ Χριστούγεννα — Νέο ἔτος.

5η Διδαχτικὴ ἐνότητα ΓΕΝΑΡΗΣ — ΦΛΕΒΑΡΗΣ

Κρυῶνα: τὰ φορέματα.

α) Πῶς προφυλαγόμεστε ἀπὸ τὸ κρῦο. β) Φορέματα ἀνάλογα μὲ τὴν ἐποχὴ: Τί φοροῦμε στὴν πόλη; Τί στὸ χωριό; γ) Ἡ ὑγιεινὴ στὸ ντύσιμο, στὴ καθαριότητα, τὸ σαποῦνι. δ) Ποῦ κάνουμε τὰ φορέματα; ε) Ποῦ τὰ παπούτσια; στ) Ἡ μοδίστρα κι' ὁ ράφτης, τὰ ἐργαλεῖα τους. ζ) Ὁ παπουτοῦης, τὰ ἐργαλεῖα του, τὰ ὑλικά του. η) Τὰ κύρια ἐπαγγέλματα.

6η Εὐκαιρικὴ ἐνότητα

Οἱ ἀποκρηές.

Προετοιμασία γιορτῆς, κατασκευὴ μασκαράτας.

ΜΑΡΤΗΣ

Συνέχεια τῆς 5ης διδαχτικῆς ἐνότητος: Κρυῶνα.

ΜΑΡΤΗΣ

α) Μέσα γιὰ θέρμανση, β) ὁ ἀερισμός, γ) ὁ φωτισμός, μικρὲς ἡμέρες, μεγάλες νύχτες.

7η Διδαχτικὴ ἐνότητα

ΑΠΡΙΛΗΣ

Ἡ ἀνοιξη, τὰ λουλούδια, τὰ πουλιά.

α) Τὸ σχέδιο τοῦ κήπου μας, β) κατασκευὴ τῶν κήπων, γ) ποιοὶ οἱ ὄροι, γιὰ νὰ φυτρώσουν, δ) τὸ φούντωμα τῶν δέντρων καὶ καθάρισμα, ε) καλλιέργεια μέσα σὲ κάσες, σὲ γλάστρες, σὲ θερμοκήπια, στ) πόσο καιρὸ θέλουν νὰ φυτρώσουν οἱ σπόροι, ζ) παρατήρηση τῆς ζωῆς καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν πουλιῶν τοῦ σπιτιοῦ, τοῦ σχολείου, η) φροντίδες γιὰ τὰ πουλιά, καθάρισμα. Τὸ αὐγό.

8η Εὐκαιρικὴ ἐνότητα:

Τὸ Πάσχα — Ἐθνικὲς γιορτὲς — Λαϊκὲς γιορτὲς.

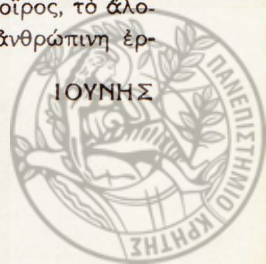
9η Διδαχτικὴ ἐνότητα

ΜΑΗΣ

Ὁ κήπος τοῦ σχολείου, τὰ κατοικίδια ζῶα.

α) Ἔργασίες στὸν κήπο. β) Τὰ ζῶα μας: ἡ ζωὴ τους, ἡ κατασκευὴ τους, οἱ ὑπηρεσίες τους: τὸ πρόβατο, ἡ γάτα, ὁ σκύλος, ὁ χοῖρος, τὸ ἄλογο. γ) Οἱ ὠφέλιμοί τους, ἡ βοήθεια ποῦ προσφέρουν στὴν ἀνθρώπινη ἐργασία. ε) Ἡ περιποίησή τους.

10. Ἀπολογισμὸς τῆς ἐργασίας ὅλου τοῦ χρόνου

ΙΟΥΝΗΣ

Τ Α Ξ Η Τ Ρ Ι Τ Η

1η Διδαχτική ἐνόττητα. ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ — ΟΚΤΩΒΡΗΣ
 'Η συνοικία μας ἢ τὸ χωριό μας (στεριανό ἢ θαλασσινό).

α) Φθινόπωρο: παρατηρήσεις μετεωρολογικῆς κᾶπως, πλάυτερες: νέφη, βροχή, ἄνεμοι. β) Ἔργασίες φθινοπώρου (παρακολούθηση ἐργασίας στους ἀγρούς ἢ ἐπίσκεψη καὶ παραμονὴ σὲ ἀγροτικὴ περιφέρεια. γ) Προσανατολισμός: τοποθέτηση τοῦ σχολείου μέσα στὴ συνοικία τῆς συνοικίας μέσα σ' ὀλόκληρο τὸ τμήμα τῆς πόλης ἢ τοῦ χωριοῦ μέσα στὴν περιφέρειά του. δ) Ἡ τοποθεσία τῆς συνοικίας, ἡ φύση τῆς, ἡ ὑγεία τῆς. ε) Τοποθέτηση στοῦ σχεδιάγραμμα τῶν ἰδρυμάτων τῆς, τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν. στ) Ἡ ἱστορία τῆς συνοικίας. ζ) Σχεδιάγραμμα καὶ οἱ φροντίδες τῶν ἀρχῶν γιὰ τὴ καλυτέρευση τῆς ζωῆς του.

2η Διδαχτικὴ ἐνόττητα. ΝΟΕΜΒΡΗΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ
 Διψῶ: τὸ νερό.

α) Γιατί διψοῦμε; β) Ποιοὶ πίνουν περισσότερο νερό: γ) Ἀπὸ ποῦ ἐρχεται τὸ νερό; δ) Οἱ ἰδιότητές του, σύγκριση μὲ ἄλλα ὑγρά. ε) Βράζουμε νερό, ἢ ἐξάτμιση, ὑδρογόνο, ὀξυγόνο. στ) Ἡ βροχή, ἢ ἀστραπή, ἢ θρονιή. ζ) Ποῦ πᾶνε τὰ νερά τῆς βροχῆς, στάσιμα νερά, τρεχούμενα ποταμοί, λίμνες, θάλασσα. η) Πηγᾶδια. θ) Ὠφέλειες καὶ θλάβες τοῦ νεροῦ. ι) Τὸ νερὸ ποτὸ τῶν ἀνθρώπων, φυτῶν. ια) Μέτρα νεροῦ. ιβ) Καθαριότητα.

3η Εὐκαιριακὴ ἐνόττητα.

Χριστούγεννα — Νέο ἔτος, Γιορτές.

4η Διδαχτικὴ ἐνόττητα.

ΓΕΝΑΡΗΣ — ΦΕΒΡΑΡΗΣ

Κρυώνω: Ἄμυνα κατὰ τοῦ κρύου.

α) Πῶς προφυλάσσει οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ κρύο. β) Ἡ θέρμανση τοῦ σπιτιοῦ, ἢ θερμάστρα, ἢ κατασκευὴ τῆς. γ) Τὰ ὑλικά γιὰ θέρμανση, ἐπίσκεψη σὲ καταστήματα. δ) Τὰ χειμωνιάτικα φορέματα: κοῦκος, γάντια, ἐπανωφόρι. ε) Τὸ μαλλί, ἢ ἱστορία του καὶ ἡ κατασκευὴ του. στ) Τὸ μετάξι, ἢ ἱστορία του, ἢ κατασκευὴ του. ζ) Οἱ χρωστικὲς οὐσίες, ζωϊκῆς καὶ φυτικῆς. η) Τὰ παπούτσια, ἢ κατεργασία τῶν δερμάτων, τὰ βυρσοδεψεία. θ) Οἰκιακὴ οἰκονομία: καθάρισμα καὶ προφύλαξη τῶν φορεμάτων ἀπὸ σκῶρο. ι) Ἡ ἀνέμη, ἢ ρόκα, ὁ ἀργαλιός. Τὰ ὑφαντουργεῖα, ἢ σημασία τους.

5η Διδαχτικὴ ἐνόττητα.

ΜΑΡΤΗΣ — ΑΠΡΙΛΗΣ

Ἡ ἀνοιξη, ἀνοιξιάτικες ἐργασίες στοῦ χωριοῦ ἢ στὴ πόλη. Θαλασσινὸ ἢ στεριανό: α) Ἀνοιξιάτικες ἐργασίες στοῦ λαχανόκηπου, ἐτοίμασμα τῆς γῆς, ἢ σπορά. β) Ἀναγνώριση τῶν σπόρων καὶ τῶν βλαστῶν. γ) Ὠφέλιμα καὶ βλαθερά χόρτα. δ) Τὰ πάρκα καὶ οἱ πῆποι. ε) Ἡ ὠφέλιότητά τους, καθαρός ἀέρας, ὑδρογόνο, ὀξυγόνο, ἀνθρακικὸ ὀξύ. στ) Διακομητικὰ φυτά. ζ) Παρατήρηση τῶν φυτῶν σὲ τί χρησιμεύει τὸ κάθε μέρος τους. η) Τὰ πουλερικά, τὸ κλώσσιμα, ἢ ἐκκόλαψη καὶ ἡ ἀνάπτυξη. Τὰ κουνέλια. Ἡ περιποίηση τῶν φυτῶν καὶ τῶν πουλερικῶν. θ) Ἡ θαλασσινὴ ζωὴ, τὰ ψάρια. Συλλογές, ἑορτές.

6η Εὐκαιριακὴ ἐνόττητα.

Τὸ Πάσχα — Ἐθνικὲς γιορτές — Λαϊκὲς γιορτές.

7η Διδαχτικὴ ἐνόττητα

Ὁ κήπος μας τὸ καλοκαίρι.

α) Τὰ λαχανικά, τὰ σιτηρά, τὰ ὕσπρια. β) Οἱ ἐργασίες τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὰ σιτηρά: θέρισμα, ἀλώνισμα. γ) Καλὸ καὶ κακὸ χωράφι. δ) Τὸ κόπρισμα. ε) Οἱ μεταβολές τοῦ καιροῦ στ) Οἱ ἀρρώστειες τῶν φυτῶν. ζ) Τὰ ἐργαλεῖα. η) Ἡ κρατική βοήθεια. θ) Ἡ ἴδια ἐργασία μὲ τὰ κυριώτερα ὕσπρια. ι) Οἱ θάμνοι καὶ τὰ κυριώτερα δένδρα. ια) Ἡ ἀναγνώρισή τους ἀπὸ τὸ φύλλωμα. ιβ) Ἡ χρησιμότητά τους.

Κατάταξη τοῦ ὕλικου. Ἀνασκόπηση τῆς ἐργασίας ὄλου τοῦ χρόνου.

ΙΟΥΝΗΣ

Τ Α Ξ Η Δ'

1η Διδαχτικὴ ἐνόττητα. ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ—ΟΚΤΩΒΡΗΣ—
ΝΟΕΜΒΡΗΣ

Ἡ πόλη μας.— Τὸ φθινόπωρο.

Τὸ χωριὸ μας, θαλασσινὸ ἢ στεριανό.

α) Πλουσιότερες μετεωρολογικὲς παρατηρήσεις, Κατάρτιση ἡμερολογίου καιροῦ (θερμοκρασία, νέφη, βροχή, ἀνεμοί, κ.λ.π.). β) Θέση γεωγραφικὴ τῆς πόλης μας καὶ τῆς περιφέρειας. Ποιῆς ἀνάγκες ἱκανοποιεῖ τὸ παιδί στὴν πόλη ἢ στὸ χωριό. γ) Προσανατολισμός, γεωγραφικὴ τοποθέτηση. δ) Τί εἶναι ἡ πεδιάδα, ἡ κοιλάδα, τὸ ὄροπέδιο, ὁ ποταμός, ἡ κοίτη του, ἡ ὄχθη του, ἡ ἀκτὴ, ὁ κόλπος, τὸ λιμάνι, ἡ θέση τοῦ νησιοῦ κ.λ.π. ε) Τύποι κατοικιῶν ἀνάλογα μὲ τὸ κλίμα. στ) Προάστεια. ζ) Κυριότερες συγκοινωνιακὲς ἀρτηρίες. η) Οἱ ἐργασίες τῶν κατοίκων. θ) Χάρτης καὶ τμήματα παραγωγῆς. ι) Γεωγραφικὴ τοποθέτηση μέσα στὴν περιφέρεια καὶ τῆς περιφέρειας μέσα σ' ὄλοκληρο τμήμα. ια) Ἱστορία τοῦ τόπου. ιβ) Ἡ διοίκηση. ιγ) Τὰ περασμένα τῆς ἀνθρωπότητος, οἱ ἀγῶνες τοῦ ἀνθρώπου.

2η Διδαχτικὴ ἐνόττητα. ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ — ΓΕΝΑΡΗΣ

Πεινῶ: τὸ ψωμί. Διψῶ: τὰ πιοτά.

α) Οἱ βασικὲς τροφές: τὸ ψωμί, τὸ γάλα, τὸ κρέας, τὸ χορτάρι, τὰ ψάρια. β) Ἡ ἱστορία τοῦ ψωμοῦ, τὰ δημητριακά, ὁ νερόμυλος, ἀνεμόμυλος, ὁ ἀέρας κινητήρια δύναμη, τὸ νερὸ κινητήρια δύναμη, τὸ φούρνισμα, ἀρτοποιία. δ) Τὸ γάλα, βουστάσια, τὰ ποίμνια, ἡ ποιμενικὴ ζωὴ, ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ ἱστορία της. ε) Τὸ ἀλάτι, ἡ παρασκευὴ θαλασσινοῦ ἀλατιοῦ καὶ ὄρυκτου. Τὰ ψάρια καὶ ἡ βιομηχανία τους. στ) Ποτά: τὸ κρασί, τὸ ἀμπέλι, ἡ ἱστορία του. ζ) Οἰνοπνευματώδη ποτά. η) Ὠφέλειες καὶ βλάβες τροφῶν. θ) Ὁ ἀλκοολισμός. ι) Μονάδες θάρους, στατήρας, ζυγός, ἰσορροπία τῶν στερεῶν. Ἡ βαρύτητα. Μετάλλια δοχεῖα, ὀξειδωση.

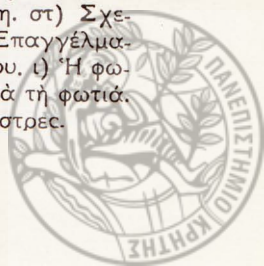
3η Διδαχτικὴ ἐνόττητα.

Τὰ Χριστούγεννα — Νέο ἔτος.

4η Διδαχτικὴ ἐνόττητα ΦΛΕΒΑΡΗΣ — ΜΑΡΤΗΣ

Κρυώνω: Ἡ θέρμανση.

α) Φυσικὴ θερμότητα καὶ τεχνητή. β) Διαστολὴ τῶν σωμάτων. γ) Τὰ ξύλα, τὰ κάρθουνα, ὁ λιγνίτης, ὁ ἀνθρακίτης. δ) Τὰ ξυλοκάρθουνα, τὸ δάσος, ὁ δασοφύλακας, τὸ καμίνι. ε) Ἡ παραγωγὴ ἀνθρακίτης. στ) Σχετικὰ καταστήματα. ζ) Γιατί εἶναι ἀναγκαῖα ἡ θέρμανση. η) Ἐπαγγέλματα σχετικὰ. θ) Ὁ ἀνθρακωρύχος, τὸ ἀνθρακωρυχεῖο, ἡ ζωὴ του. ι) Ἡ φωτιά, ἡ ἱστορία της, ὁ πρωτόγονος ἀνθρώπος, ὁ ἀγῶνας του γιὰ τὴ φωτιά. ια) Ὠφέλεια καὶ κίνδυνοι ἀπὸ τὴ φωτιά. Οἱ ἠλεκτρικὲς θερμάστρες.

5η Διδαχτική ἐνότῃτα. ΑΠΡΙΛΗΣ
Τὸ Πάσχα — Οἱ Ἐθνικὲς γιορτὲς — Λαϊκὲς γιορτὲς.

6η Διδαχτικὴ ἐνότῃτα. ΑΠΡΙΛΗΣ — ΜΑΗΣ
Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ἐργασία του.

α) Ἡ ἐργασία κάθε ἐπαγγελματίου: τοῦ γεωργοῦ, τοῦ βιοτέχνη, τοῦ ἐργάτη, τοῦ ἐπιστήμου, τοῦ θαλασσινοῦ, τῆς γυναίκας, τοῦ νέου, τοῦ παιδιοῦ. β) Εἶδη ἐργασίας στὴν πόλιν ἢ στὸ χωριό, θαλασσινὴ ἢ στεριανό.

γ) Ἐργασία καὶ ἀνάπαυσις, ψυχαγωγία. δ) Ἀνατομία καὶ φυσιολογία, σχετισμέναι μετὰ τὴν ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου. ε) Ἀνάγκη ὁ ἐργαζόμενος νὰ τρέφεται καλὰ, νὰ κοιμᾶται καλὰ. στ) Ἡ ἀναπνοὴ καὶ ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος. ζ) Ἡ ὑγεία καὶ οἱ ἀρρώστειαι. Προστασία τῆς ἐργασίας.

7. Ἐπανάληψις, κατάταξις γενικῆ, διαγράμματα, στατιστικὲς καὶ ἡμερολόγια, ἐργασίαι, ἐκθέσεις, διάφορα ἔργα. ΙΟΥΝΗΣ

20ς ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΒΑΘΜΟΥ

Ε' ΤΑΞΗ

1η Διδαχτικὴ ἐνότῃτα. ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ—ΟΚΤΩΒΡΗΣ—
ΝΟΕΜΒΡΗΣ

Τὸ εὐρύτερο περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ.

α) Τὸ τμῆμα τῆς χώρας ὅπου ἡ ἰδιαιτέρα πατρίδα τοῦ παιδιοῦ, λ.χ. Στερεὰ Ἑλλάδα. β) Σύνδεσις του μετὰ τὰ γειτονικά. γ) Τὸ ἔδαφος καὶ ἡ διαμόρφωσις του. δ) Προσπάθεια νὰ κατανοήσουν τὰ παιδιὰ τὸ χάρτη. ε) Ἀπλὴ ὀνομασία καὶ συσχέτισις μετὰ ἄλλα τμήματα τῆς χώρας. στ) Ἀπλὲς ὁμιλίαι γιὰ κοινότητα καὶ γιὰ ἔθνος. ζ) Οἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων στὸ τμῆμα αὐτό. η) Τὸ ἐμπόριόν του. θ) Ἡ σημασία τοῦ τμήματος γιὰ τὴ λοιπὴ Ἑλλάδα ἀπὸ ἀποψη πρώτων ὑλῶν, συγκοινωνίας, ἐμπορίου, βιομηχανίας κ.λ.π. ι) Οἱ οἰκονομικοὶ τοῦ πόρου. ια) Ἡ διοίκησις του. ιβ) Τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας. ιγ) Ἡ ἱστορία τοῦ τμήματος, ἡ λαογραφία του.

2η Διδαχτικὴ ἐνότῃτα, εὐκαιρικὴ ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ
Τὰ Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά.

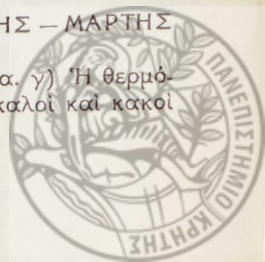
3η Διδαχτικὴ ἐνότῃτα ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ — ΓΕΝΑΡΗΣ
Πεινῶ, διψῶ.

α) Μεγάλαις βιομηχανίαις τροφίμων καὶ ποτῶν. β) Ἡλεκτροκίνητο ἐργοστάσιον, παραγωγή καὶ χρησιμοποίησις τοῦ ἡλεκτρισμοῦ. γ) Ἡ κατανομή τῆς ἐργασίας, ὁ ἐργάτης, ὁ ὑπάλληλος, τὰ ἡμερομίσθια. δ) Ἡ κτηνοτροφία, τὰ μεγάλα βουστάσια, οἱ μηχανές, ἡ οἰκονομία τῆς. ε) Ἡ ἀλείψις, τὰ ἰχθυοτροφεία. στ) Τὸ νερὸ σὰν κινητήριον δύναμις, ἰσορροπία ὑγρῶν, ὑδραγωγεῖα, ἀναθρυτήρια, ἀρτεσιανὰ φρέατα, ὑδροκίνητα μηχανήματα ἐργοστασίων. ζ) Ἡ ζωὴ τοῦ ἀγρότη, ἐργάτη, βιοτέχνη, θαλασσινοῦ. η) Τὰ σχετικὰ ἐργαλεῖα κ' οἱ μηχανές.

4η Διδαχτικὴ ἐνότῃτα εὐκαιρικὴ. ΦΛΕΒΑΡΗΣ
Οἱ ἀπόκρηες.

5η Διδαχτικὴ ἐνότῃτα. ΦΛΕΒΑΡΗΣ — ΜΑΡΤΗΣ
Κρυῶν: ἡ θερμότητα στὴ φύση.

α) Παραγωγή τῆς φωτιᾶς. β) Πῶς καίουν τὰ σώματα. γ) Ἡ θερμότητα, διαστολὴ καὶ συστολὴ τῶν σωμάτων. δ) Σώματα, καλοὶ καὶ κακοὶ

ἀγωγοί τῆς θερμότητας, ε) Πηγαί τῆς θερμότητας, διάδοση τῆς θερμότη-
 τας, ἀκτινοβολία. στ) Τὸ θερμόμετρο. ζ) Ἡ ζέστη καὶ ἡ βλάστηση. η) Ἡ
 θερμότητα στὴ γῆ. θ) Ἀνακλαστικὴ καὶ ἀπορροφητικὴ δύναμη τῶν σω-
 μάτων.

6η εὐκαιριακὴ ἐνότητα.

Τὸ Πάσχα — Ἐθνικὲς γιορτὲς — Λαϊκὲς γιορτὲς.

7η Διδαχτικὴ ἐνότητα.

ΑΠΡΙΛΗΣ — ΜΑΗΣ

Ἐργάζομαι: τὰ μεταφορικὰ μέσα.

α) Πῶς πηγαίνουμε στὶς ἐργασίες μας. β) Πῶς μεταφέρουμε τὰ πρά-
 γματά μας. γ) Μεταφορικὰ μέσα γιὰ τὸν ἄνθρωπο, γιὰ τὰ ζῶα, γιὰ τὰ
 διάφορα ἀντικείμενα. δ) Συγκοινωνιακὴ σύνδεση συνοικίας ἢ χωριοῦ μὲ
 τὴ περιφέρεια καὶ μὲ τίς γειτονικὲς περιοχάς. ε) Μεταφορικὰ μέσα κινου-
 μένα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ζῶα, ἄνεμο, ἠλεκτρισμὸ. Τὰ ἰστιοφόρα,
 τὰ ἀτμόπλοια, οἱ σιδηρόδρομοι, τὸ αὐτοκίνητο, τὸ ἀεροπλάνο. στ) Μαγνη-
 τικὴ βελόνη. Φυσικοὶ καὶ τεχνητοὶ μαγνήτες. ζ) Ἱστορία τῶν μέσων τῆς
 συγκοινωνίας. η) Τὸ ταχυδρομεῖο, τὸ τηλέφωνο, ὁ τηλεγράφος. θ) Τὰ
 ἀερόστατα. ι) Ἡ ἀτμόσφαιρα. Πίεση τῆς ἀτμόσφαιρας, τὰ βαρόμετρα. ια)
 Οἱ ἐπιχειρήσεις μέσων συγκοινωνίας, τὰ κέρδη. ιβ) Ἀνάπτυξη τοῦ πολι-
 τισμοῦ μὲ τὴν ἐπικοινωνία τῶν λαῶν.

8. Κατάταξη τοῦ ὕλικου, στατιστικὲς, χάρτες, δρομολόγια, ἐκθέσεις, ἐρ-
 γασίες, διάφορα ἔργα τῶν παιδιῶν.

ΙΟΥΝΗΣ

ΣΤ' ΤΑΞΗ.

1η Διδαχτικὴ ἐνότητα.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ — ΟΚΤΩΒΡΗΣ —
 ΝΟΕΜΒΡΗΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ

Ὁ Τόπος μας.

Ὁλόκληρη ἢ Ἑλλάδα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποῦ ἐξετάστηκε τὸ τμήμα
 δπου ἢ ἰδιαιτέρη πατρίδα τοῦ μαθητοῦ. Βάση ἢ φύση ἢ παραγωγή καὶ οἱ
 ἀσχολίες κατὰ περιφέρειες. Τὸ ἔδαφος. Καλὴ καὶ κακὴ γῆ. Ὁ φυτικός,
 ὁ ζωϊκὸς καὶ ὁ δρυκτὸς κόσμος τῆς χώρας μας. Οἱ ἐργασίες τῶν κατοί-
 κων κατὰ περιφέρειες, ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους. Ἰδιαιτέρη μελέτη μιᾶς
 βιομηχανικῆς, μιᾶς ναυτιλιακῆς καὶ μιᾶς ἀγροτικῆς περιοχῆς τῆς πιὸ
 κοντινῆς, μὲ παραμονὴ τῶν μαθητῶν πολυήμερη. Τὰ κέντρα βιομηχα-
 νίας, ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας. Ἡ συγκοινωνία τοῦ τόπου μὲ τοὺς μεγά-
 λους δρόμους τοῦ ἐμπορίου. Τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς χώρας μας.

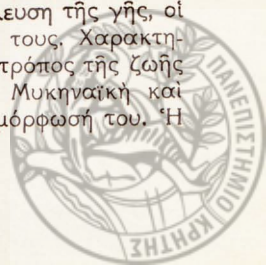
2η Διδαχτικὴ ἐνότητα εὐκαιριακὴ.

Τὰ Χριστούγεννα — ἐκπαιδευτικὸ ταξίδι.

3η Διδαχτικὴ ἐνότητα.

ΓΕΝΑΡΗΣ — ΦΕΒΡΑΡΗΣ
 — ΜΑΡΤΗΣ — ΑΠΡΙΛΗΣ

Ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ λαοῦ μας μέσα στὴ λοιπὴ ὁμάδα τῶν
 ἀρχαίων λαῶν. Ὁλοκλήρωση τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρώπινης ἐργασίας. Ἡ
 γεωργία, πῶς ἔφτασε ὁ ἄνθρωπος σ' αὐτήν. Ἡ ἐκμετάλλευση τῆς γῆς, οἱ
 μορφές της. Τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ ἡ διαμόρφωσή τους. Χαρακτη-
 ριστικὰ τοῦ γεωργικοῦ λαοῦ. Οἱ ἀγῶνες τοῦ λαοῦ καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς
 του, (ἀγροτικῆς καὶ θαλασσινῆς), κατὰ τὴν Κρητικὴν, Μυκηναϊκὴν καὶ
 Ὀμηρικὴν ἐποχὴ. Ἡ θέση τῆς γυναίκας. Τὸ παιδί καὶ ἡ μόρφωσή του. Ἡ

κατανομή της εργασίας. Ἡ δημιουργία τῶν τάξεων. Ἡ βασιλεία, ἡ ἀριστοκρατία, ἡ πλουτοκρατία, ἡ δημοκρατία. Οἱ ἀποικίες, οἱ αἰτίες τους. Οἱ περσικοὶ πόλεμοι, οἱ αἰτίες τους. Τὸ κράτος τῆς Σπάρτης, τὸ κράτος τῶν Ἀθηναίων, τὰ χαρακτηριστικὰ τους. Ἡ κατάστασις τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας. Τὰ δικαιώματα τῶν χωρικῶν πάνω στὴ γῆ. Τὸ ἀθηναϊκὸ κράτος σὰν δύναμη ναυτική. Ἡ ἀνθήσις τῆς σκέψης καὶ τῆς τέχνης σὰν ἔργο τοῦ λαοῦ. 5ος καὶ 4ος αἰών. Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος. Καταστροφὲς ἀπ' τὴ διαίρεσις. Τὸνωσις τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐνότητος. Ἡ Μακεδονία: Ὁ Φίλιππος, ὁ Ἀλέξανδρος, οἱ συμπολιτεῖες, οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὸ ἐμπόριο τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Οἱ ἔμποροι, οἱ τεχνίτες, οἱ ναυτικοί. Ἡ Ἀθηναϊκὴ Δημοκρατία, τὰ χαρακτηριστικὰ της. Τὸ ὄλο πνεῦμα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνισμοῦ. (Ὅλη ἡ ἐνότητις σὲ συσχετισμὸν μὲ τὸ σήμερον).

4η καὶ 5η εὐκαίριαι ἐνότητες.

Οἱ ἀπόκριες, Τὸ Πάσχα (ἐκπαιδευτικὸ ταξίδι).

6η Διδασχτικὴ ἐνότητις.

ΜΑΗΣ

Ὁ ἥλιος, ἡ γῆ.

Ὁ ἥλιος σὰν οὐράνιο σῶμα σχετικὰ μὲ τὴ γῆ. Πῶς δημιουργήθηκε τὸ φῶς. Σώματα αὐτόφωτα, ἑτερόφωτα, διαφανῆ, σκιερά. Διάδοσις τοῦ φωτός. Ἔντασις. Ἀνάκλασις. Σκιά. Θερμότητις. Διαστολή. Θέσις τοῦ ἡλίου στὶς διάφορες ὥρες τῆς ἡμέρας καὶ κατὰ τις ἐποχάς, σχετικὰ μὲ τὴ φωτιστικὴ καὶ θερμαντικὴ σημασίαν του. Ἡ κίνησις τῆς γῆς. Μέρα καὶ νύχτα. Ἀέρας ζεστός, ἀέρας κρύος, ἐφαρμογές. Οἱ ἄνεμοι καὶ τὰ ρεύματα. Μέτρησις τῆς σκιάς σὲ διαφορετικὰς ὥρας. Μετεωρολογικὰ φαινόμενα. Διάθλασις τοῦ φωτός. Ἡ ἀνάλυσις τοῦ ἡλιακοῦ φωτός. Τὸ οὐράνιο τόξον. Ἐκλήψεις. Αὐγή, λυκόφως. Τὸ κλίμα κάθε χώρας ἀπὸ τί προσδιορίζεται; Διάφορα ὄργανα, τηλεσκόπια, φωτογραφία κ.λ.π.

7η Διδασχτικὴ ἐνότητις.

ΙΟΥΝΗΣ

Κατάταξις τοῦ ὕλικου, στατιστικὰς, χάρτες, ἐκθέσεις, ἐργασίαι ἀτομικὰς - ὁμαδικὰς, διάφορα ἔργα.

Ζ' ΤΑΞΗ

1η Διδασχτικὴ ἐνότητις. ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ — ΟΚΤΩΒΡΗΣ — ΝΟΕΜΒΡΗΣ

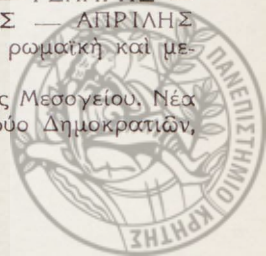
Ἐκτόπος μας μέσα στὶς λοιπὰς χώρας.

α. Οἱ πλησιέστεροι καὶ οἱ μακρυνότεροι λαοὶ ἀνάλογα μὲ τὶς παραγωγικὰς, οἰκονομικὰς, ἐμπορικὰς καὶ πολιτικὰς σχέσεις μὲ τὴν Ἑλλάδα. β. Οἱ παγκόσμιοι δρόμοι ἐμπορίου καὶ ἡ παγκόσμιος παραγωγή. γ. Ἡ γῆ καὶ οἱ ζῶνες της. δ. Ἡ διαμόρφωσις τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, τῶν ζώων, τῶν φυτῶν, στὶς διάφορας ζῶνας τῆς γῆς. Ὁ ζωϊκὸς, ὁ φυτικὸς καὶ ὀρυκτὸς κόσμος σὲ κάθε ζώνη. ε) Τὸ ἐμπόριο, ἡ γεωργία, ἡ κτηνοτροφία, ἡ ἀλιεία, ἡ βιομηχανία σὲ κάθε ζώνη τῆς γῆς.

2η Διδασχτικὴ ἐνότητις. ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ — ΓΕΝΑΡΗΣ — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ — ΜΑΡΤΗΣ — ΑΠΡΙΛΙΟΥ

Ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ λαοῦ μας κατὰ τὴ ρωμαϊκὴ καὶ μεσαιωνικὴ ἐποχὴ, μέσα στὴ λοιπὴ ὁμάδα τῶν λαῶν.

α) Ἡ μετατόπισις τῶν ἀγορῶν μέσα στὴ λεκάνη τῆς Μεσογείου. Νέα διαμόρφωσις τῆς ζωῆς τῶν λαῶν. Οἱ Ῥωμαῖοι. Πάλιν δύο Δημοκρατίαι,

Ρώμη και Καρχηδόνα. Ἡ γεωργία, τὸ ἐμπόριο, ἡ βιοτεχνία τῆς ἐποχῆς. Οἱ σκληροὶ ἀγῶνες τῶν χωρικῶν, ἡ ὑποδούλωση τῆς Ἑλλάδας. Ἡ δουλεία, ὁ Χριστιανισμός. Τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος καὶ οἱ ἀγῶνες του γιὰ τὴν τότε παγκόσμια ἀγορά. Οἱ αὐτοκράτορες. Ὁ Ρωμαϊκὸς πολιτισμός, ὁ χαρακτήρας του. Ἡ πτώση τοῦ ἀρχαίου κόσμου. β) Τὸ δυτικὸ καὶ ἀνατολικὸ κράτος. Ἡ διαίρεση καὶ διαμόρφωσή τους. γ) Τὸ βυζαντινὸ κράτος. Τὰ χαρακτηριστικά του. Ἡ διοίκησή του. Ὁ θεοκρατικὸς χαρακτήρας του. Ἡ θρησκευτικὴ τέχνη του. Ἡ μεταρρυθμιστικὴ προσπάθεια. Οἱ ἀσχολίες τοῦ λαοῦ, οἱ θέσεις τῆς γυναίκας καὶ τοῦ παιδιοῦ. Ἡ γεωργία, τὸ ἐμπόριο, ἡ συγκοινωνία, ἡ ναυτιλία. Ἡ πτώση του. δ) Ἡ διοργανώσή του. Τὸ φεουδαρχικὸ σύστημα. Ἡ θάση του. Ἡ οἰκονομία του, ἡ ζωὴ τῶν λαῶν, ἡ θέση τῆς γυναίκας καὶ τοῦ παιδιοῦ. Οἱ συντεχνίες, ἡ ἱστορία τους, ἡ ἀνάπτυξή τους. Οἱ πόλεις, ἡ ἀνάπτυξή τους. Ὁ φεουδάρχης, ὁ χωρικός, ὁ τεχνίτης. Οἱ ἀγῶνες τῶν χωρικῶν. Οἱ ἀγῶνες τῶν συντεχνιῶν. Ὁ πνευματικὸς πολιτισμὸς τῆς γῆς στὴν ἐποχὴ αὐτή. Ὁ τρόπος ζωῆς, τὸ θαμποχάραγμα ἑνὸς νέου κόσμου.

3η, 4η καὶ 5η εὐκαιριακὲς ἐνότητες.

Τὰ Χριστούγεννα, οἱ Ἀπόκριες, τὸ Πάσχα, (ἐκπαιδευτικὰ ταξίδια μὲ πρόγραμμα νὰ γνωρίσουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ κάθε ἄποψη).

6η Διδαχτικὴ ἐνότητα.

ΜΑΗΣ

Ὁ ἄνθρωπος σὰ μέλος τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου καὶ στὴν ἐργασία.

α) Ἡ ἀνατομία του καὶ ἡ φυσιολογία του σχετικὰ μὲ τὴν ἐργασία. Οἱ αἰσθήσεις, κυρίως: ὄραση, ἀκοή, ἀφή. Ὁ ἦχος. Τὸ μυϊκὸ σύστημα. Τὸ ἀναπνευστικὸ, τὸ πεπτικὸ, τὸ νευρικὸ. Οἱ ἀσχολίες τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ κίνδυνοι τῆς υγείας ἀπὸ τὴν ἐργασία. Γερὸς ὄργανισμός, τρόπος διατήρησής του. Ὑγιεινοὶ ὄροι καὶ συνθήκες, καλὸ σπίτι, καλὸ φαγί, καλὰ ἐργοστάσια. Ψυχαγωγία. Ἀσθενικὸς ὄργανισμός, ἀσθένειες μεταδοτικῆς, μικροβια, μικροσκοπίο. Ὁργάνωση τῆς ἱατρικῆς περίθαλψης, νομοθεσία γιὰ τὴ προστασία τοῦ ἐργαζόμενου.

7η Διδαχτικὴ ἐνότητα.

ΙΟΥΝΗΣ

Ἀνασκόπηση γενικὴ, ἐργασίες ἀτομικῆς καὶ ὁμαδικῆς, στατιστικῆς, ἐκθέσεις, ἐργα μαθητῶν.

Η' ΤΑΞΗ

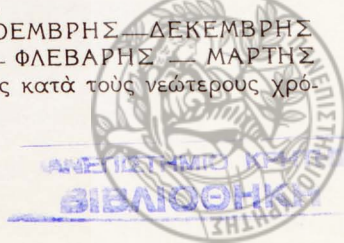
1η Διδαχτικὴ ἐνότητα. ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ — ΟΚΤΩΒΡΗΣ

Ἡ κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὴ φύση.

α) Οἱ κυριώτεροι σταθμοί. Τὰ σχετικὰ κεφάλαια ἀπὸ τὴ φυσικὴ καὶ χημεία. β) Τὸ Σῦμπαν. Τοποθέτηση τῆς γῆς μέσα στὸ σῦμπαν. γ) Οἱ ὄργανισμοὶ τῆς, ἡ κληρονομικότητα τῶν ὄργανισμῶν. δ) Ἡ ἐξέλιξη τοῦ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ κόσμου. ε) Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ καταγωγή του. στ) Σύντομη ἀνασκόπηση ὄλων τῶν ἀγῶνων του ἀπὸ τίς ἀρχές τῆς ἀνθρωπότητος ὡς σήμερα γιὰ νὰ δαμάσει τὴ φύση.

2η Διδαχτικὴ ἐνότητα. ΝΟΕΜΒΡΗΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ
ΓΕΝΑΡΗΣ — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ — ΜΑΡΤΗΣ

Ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ λαοῦ μας κατὰ τοὺς νεώτερους χρόνους μέσα στὴν ὁμάδα τῶν λοιπῶν λαῶν.

Ἄναγεννήσεις, οἱ πρῶτοι θαλασσοπόροι, ἀνακαλύψεις Ἡπειρῶν, μεταπολίσεις τῶν ἀγορῶν, γένεση τῆς ἀστικής τάξης, ἐμφάνιση ἐθνικῶν κρατῶν, ὁ ἐλέφ Θεοῦ Μονάρχης, ἡ νέα διαμόρφωση τῶν ὄρων ζωῆς, ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη, οἱ παραγωγικὲς δυνάμεις, τὸ οἰκονομικὸ σύστημα, οἱ ἀνταγωνισμοί, οἱ ἀποικίες. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση, ἡ Ἀμερικὴ, τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνα. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση, οἱ σκοποὶ τῆς καὶ ὁ λαϊκὸς τῆς χαρακτήρας. Οἱ πόθοι τοῦ λαοῦ. Οἱ ἀγῶνες στὴ θάλασσα, στὴ στεριά, οἱ πολιτικὲς διαμάχες, οἱ ἀτελειώτες θυσίες τοῦ λαοῦ. Ἡ ἐπέμβαση τῶν ξένων δυνάμεων. Ἡ ἀπελευθέρωση. Τὸ πρῶτο πολίτευμα καὶ οἱ πόθοι τοῦ λαοῦ. Ὁ Καποδίστριας. Ὁ Ὀθων, ὁ Γεώργιος, βασιλεία μοναρχικὴ, συνταγματικὴ. Οἱ ἀγῶνες τοῦ λαοῦ γιὰ δημοκρατικὲς λύσεις, τὸ σύνταγμα τοῦ 64. Ἡ κατάπτωση, ὁ πόλεμος τοῦ 97. Ὁ 19ος αἰῶνας, ὁ πολιτισμὸς, οἱ ἐπιδιώξεις του. Ἡ ὑποδούλωση στὰ μεγάλα ξένα κεφάλαια. Ἡ πολιτικὴ τοῦ ξένου παρεμβασίμου. Ἡ ρωσικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1905. Ἡ Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ 1907 κ' ἐδῶ. Οἱ βαλκανικοὶ πόλεμοι, ὁ μεγάλος πόλεμος τοῦ 1914, οἱ βαθύτερες αἰτίες του, τ' ἀποτελέσματά του. Ἀστικὲς Δημοκρατίες, Κομμουνισμὸς, Φασισμὸς. Τὸ χάος στὴν ὄργάνωση τῆς ἐργασίας. Τὸ ἐργατικὸ πρόβλημα. Σπατάλη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων. Τὰ ἀποτελέσματα ἀπ' αὐτὸ, ἡ ἀστικὴ Δημοκρατία στὴν Ἑλλάδα, ὁ Φασισμὸς. Ἡ ἀνάγκη νὰ συστηματοποιηθεῖ ἡ παραγωγή, ὁ παγκόσμιος πόλεμος τοῦ 1939. Ἡ αὐτοδιάθεση τῶν λαῶν, ὁ λαὸς κυρίαρχος στὴ χώρα του. Ὁ 20ὸς αἰῶνας καὶ οἱ προοπτικὲς του.

3η, 4η καὶ 5η εὐκαιριακὲς ἐνότητες.

Χριστούγεννα (μεγάλο ἐκπαιδευτικὸ ταξίδι). Ἀπόκρηες. Πάσχα (μεγάλα ἐκπαιδευτικὰ ταξίδια).

6η Διδαχτικὴ ἐνότητα ΑΠΡΙΛΗΣ — ΜΑΗΣ — ΙΟΥΝΗΣ

Συνολικὸ ἀντίκρουσμα τῆς σχολικῆς ἐργασίας. Ἀνασύνθεση, ἀτομικὲς ἐργασίες σ' ὄλους τοὺς κλάδους, στατιστικὲς μελέτες κ.τ.λ.

Ζ'. Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΒΑΘΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

(15—18 ΧΡΟΝΩΝ)

ΤΙ ΖΗΤΟΥΜΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΕΣΗ ΠΑΙΔΕΙΑ; ΠΟΙΟΙ ΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ :

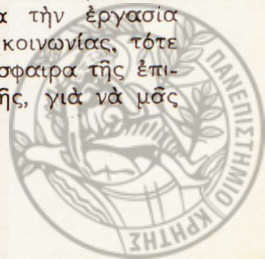
Ὁ δουλευτὴς λαὸς καὶ πρὸ πάντων τὰ νιάτα θέλουμε νὰ κατακτήσουμε τὴ μέση παιδεία. Δὲν τὴ δεχόμαστε σὰν ἔλεημοσύνη, θέλουμε ν' ἀποτυπώσουμε ἀπάνω τῆς τὸ δικό μας πνεῦμα καὶ τὴν ὀντότητά μας. Θέλουμε νὰ τὴν ἐνώσουμε μετὰ τὴ ζωὴ μας καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς, νὰ τὴ συμφιλώσουμε μετὰ τὸν ἀγρό, τὸ ἐργοστάσιο, τὸ ἐμπόριο, τὸ ἐργαστήριον, γενικὰ μετὰ τὴν ὕλική καὶ πνευματικὴ παραγωγή μας. Ζητοῦμε μέσα στὸ 2ο βαθμὸ τῆς παιδείας νὰ θροῦμε τὴν τεχνικὴ δεξιότητα, τὴν πολιτικὴ ἱκανότητα καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλουμε τὴ συνειδησὴ μας στὴν Ἱστορίαν.

Ὁ 2ος βαθμὸς τῆς παιδείας θὰ εἶναι ἕνα τμῆμα τοῦ ἐνιαίου διαφοροποιημένου σχολείου. Θὰ ἀποθάλει τὸν ἀριστοκρατικὸ καὶ θερμπαλιστικὸ τοῦ χαρακτήρα καὶ θὰ γίνῃ κι αὐτὸς σχολεῖο τοῦ λαοῦ, θρεμένο μετὰ τὰ ἰδανικά καὶ τοὺς πόθους του.

Στηριγμένος στὸν ὀχτάχρονο 1ο βαθμὸ, ποῦ εἶναι κοινὸς γιὰ ὄλους, θὰ εἶναι κι αὐτὸς ὑποχρεωτικὰ ἐνιαίος, αὐτότελος, τετράχρονος, ἀνοιχτὸς σὲ ὄλους ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάλογα πνευματικὰ ἐφόδια μετὰ τὴν ἀνάλογη οἰκονομικὴ ὑποστήριξη ἀπὸ τὸ Κράτος, καὶ θὰ δώσει ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΗ. Θὰ διακλαδίζεται μόνον σὲ διάφορους τύπους ἀνάλογα μετὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ καὶ μετὰ τὰ ἐνδιαφέροντα τῶν παιδιῶν.

Μόνον οἱ ἀνάγκες τῆς χώρας γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας, τῆς τέχνης, τῆς γεωργίας, τῆς ναυτιλίας, τοῦ ἐμπορίου, ὅπως καὶ ἡ διατήρηση καὶ ἡ ἐξέλιξη τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ θὰ καθορίζουν τὴ διαφοροποίησίν του.

Ζητοῦμε τὸ 2ο βαθμὸ τῆς παιδείας νὰ τὸν διαποτίσει τὸ ἴδιο πνεῦμα κι οἱ ἴδιες ἀρχές τοῦ ἐνιαίου διαφοροποιημένου σχολείου, δηλαδὴ ἡ ἀνθρώπινη ἐργασία, ἐπιστημονικὰ ὀργανωμένη, καὶ ἡ ἀμεση πραγματικότητα. Ἡ ἐργασία θ' ἀποτελέσει τὴ βάση του καὶ τὸ ἀντικείμενό του, στηριγμένη πάνω στὴν ἐπιστήμη. Ὡς τώρα ἡ μέση παιδεία διαχώριζε τὴν πνευματικὴ ἀπὸ τὴ χειρωνακτικὴ ἐργασία. Ἦταν μιά διάκριση κακὴ καὶ ἀπατηλὴ ποὺ δημιουργοῦσε ἐπίτηδες ἡ πλουτοκρατικὴ ὀλιγαρχία, γιὰ νὰ κρατήσῃ αὐτὴ τὴ διεύθυνση καὶ διοίκηση τῆς παραγωγῆς. Γιὰ μᾶς, αὐτὰ τὰ δύο εἶναι ἕνα, θρῖσκονται ἐνωμένα ὀργανικὰ μέσα στὴν παραγωγή. Πέρα ὡς πέρα πρέπει νὰ διαποτιστεῖ ὁ 2ος βαθμὸς τῆς παιδείας ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν πίστη στὴν ἐπιστημονικὰ ὀργανωμένη ἐργασία. Ἄφοῦ πρέπει νὰ ξαναοργανώσουμε καὶ πρὸ πάντων νὰ μεταβάλλουμε τὸ σύνολο τῆς οἰκονομίας μας, νὰ ἀδελφώσουμε τὶς πλουτοπαραγωγικὰς μας δυνάμεις, νὰ χρησιμοποιήσουμε λογικοποιημένα τὴν ἐργασία καὶ νὰ μεταβάλλουμε μεθοδικὰ τὴν ὀργάνωση ὅλης τῆς κοινωνίας, τότε πρέπει νὰ ζήσουμε τὰ νιάτα καθημερινὰ μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἐπιστημονικῆς ὀργάνωσης τῆς ἐργασίας καὶ τῆς παραγωγῆς, γιὰ νὰ μᾶς καταχτᾷ κάθε μέρα ἡ σημασία καὶ ἡ χρησιμότητάς τῆς.

“Επειτα λοιπόν από τον οχτάχρονο 1ο βαθμό, κι αφού θά έχουμε πετύχει τους σκοπούς του, θά είναι πιά εύκολο ο 2ος βαθμός τής παιδείας μέσα σέ 4 χρόνια νά μᾶς προικίσει: α) μέ ἐπιστημονική γνώση τῶν φυσικῶν καί κοινωνικῶν νόμων, ὅπως καί μέ πραχτική γνώση τῶν τεχνικῶν μεθόδων, ὥστε νά γίνουμε ἱκανοί ν’ ἀναλάβουμε τά παιδιά τοῦ δευτευτῆ λαοῦ, ἐμεῖς, στά χέρια μας ὀλόκληρη τήν παραγωγή, ὕλική καί πνευματική καί β) νά μᾶς κάμει δημιουργικούς πολίτες φορεῖς καί φρουρούς τῶν ἰδανικῶν καί τῶν θεσμῶν τῆς λαϊκῆς δημοκρατίας.

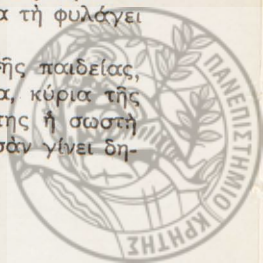
Εἶναι φανερό, ὅτι ζητοῦμε νά δοθεῖ στό βαθμό αὐτό τῆς παιδείας, σωστή θάση καί νέα μορφή, ἐπειδή πραγματικά ἀπ’ αὐτό τὸ βαθμὸ περιμένουμε νά πάρουμε τὰ ἐφόδια, γιὰ νά γίνουμε ἄξιοι τοῦ ἱστορικοῦ μας ρόλου, νά θεμελιώσουμε δηλαδή τὴ λαϊκὴ δημοκρατία καί πιὸ πέρα νά ἐργαζοῦμε δημιουργικά, γιὰ νά κᾶμουμε τὴ χώρα μας πρωτοπόρα στὸν πολιτισμό.

Μιλοῦν συχνά γιὰ σχολεῖο ἔξω πολιτικῆς. Ἐμεῖς τὸ βλέπουμε καθαρά, πῶς δὲν ὑπάρχει σχολεῖο ἔξω ἀπὸ τὴ ζωὴ καί ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτικὴ. Ὅποιος ὑποστηρίζει τὸ ἀντίθετο, ὑποκρίνεται γιὰτὶ ἀπλοῦστατα εἶναι ἀδύνατο ὀλόκληρη ἡ ἐργασία, ἡ μορφωτικὴ καί ἡ κοινωνικὴ, νά μείνει ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτικὴ.

Ἐμεῖς οἱ νέοι, τὰ παιδιά τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ, δὲ θέλουμε ὁ 2ος βαθμὸς τῆς παιδείας νά μᾶς μορφώνει ἔτσι, ὥστε νά γινόμαστε καταφρονητὸς τῆς ἐργασίας, δὲ θέλουμε νά μᾶς γεμίζει τὸ κεφάλι μὲ χίλιες δυὸ γνώσεις ἀμφίβολης ποιότητος καί νά μᾶς ἀποξενώνει ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Χρειαζόμαστε θέβαια καί μάλιστα πάρα πολύ, μιὰ γερὴ πνευματικὴ μὀρφωση, ὅμως ὄχι «διακοσμητικὴ» παρὰ μεθοδική, ἐπαγγελματικὴ, ποῦ δὲ θά εἶναι στενὰ τεχνικὴ παρὰ ἐπιστημονικὴ. Ἡ χώρα μας ἔχει ἀνάγκη ν’ αὐξήσει τὶς πλουτοπαραγωγικὲς τῆς δυνάμεις, ἔχει ἀνάγκη νά ἀναπτύξει γερὸ τεχνικὸ πολιτισμό, ἡ λαϊκὴ δημοκρατία πρέπει νά δημιουργήσει νέα τεχνικὴ, πνευματικὴ, οἰκονομικὴ καί ἠθικὴ ὀργάνωση τῆς ἐργασίας. Καί θά τὸ πετύχει αὐτό, ἂν μᾶς μορφώσει ὁ 2ος βαθμὸς τῆς παιδείας μέσα στὴν παραγωγή καί γιὰ τὴν παραγωγή, τὴν τεχνικὴ καί τὴν πνευματικὴ, προσαρμύζοντας τὰ προγράμματά του καί τὶς μέθοδός του σ’ αὐτὴ. Πρέπει νά μᾶς κάμετε, ἐμᾶς τὰ παιδιά τοῦ δευτευτῆ λαοῦ, ὄχι μόνο δημιουργικούς παραγωγούς, ἀλλὰ καί ἄξιους διοικητὲς καί διευθυντὲς τῆς παραγωγῆς.

Πρέπει ὁ δουλευτὴς λαὸς κι ἡ νεολαία ν’ ἀναλάβουμε πιά τὴν εὐθύνη τῆς ὀργάνωσης τῆς παραγωγῆς γιὰ τὸ καλὸ καί σὲ ὄφελος τοῦ συνόλου, πρᾶμα ποῦ δὲν γίνηκε ποτὲ ὡς τὰ τώρα. Ὁ λαὸς παράγει, μὰ τὴ διοίκηση, τὴν ὀργάνωση καί τὴν ἐκμετάλλευση τῆς παραγωγικῆς ἐργασίας τὴν παίρνει στὰ χέρια τῆς μιὰ μικρὴ μειονότητα, γιὰ νά μπορεῖ νά καρπωθεῖ, μόνη αὐτὴ, τὰ ὄφελά τῆς. Γι’ αὐτὸ τὴ μέση παιδεία τὴ φυλάγει μόνο γιὰ τὰ παιδιά τῆς ἡ φαυλοκρατικῆς ὀλιγαρχίας.

Αὐτὴ τὴ ριζικὴ ἀλλαγὴ ζητοῦμε μέσα στοῦ 2ο βαθμοῦ τῆς παιδείας, γιὰ νά βοηθήσει κι αὐτὸς νά ὀργανωθεῖ ἐλεύθερη κοινωνία, κύρια τῆς δουλειᾶς τῆς καί τῶν μόχτων τῆς καί ν’ ἀναπτυχθεῖ μέσα τῆς ἡ σωστὴ τεχνικὴ, ἡ σωστὴ ἐπιστήμη, ἡ σωστὴ διοίκηση. Ἔτσι μόνο, σὰν γίνει δη-

λαδή ένας βαθμός της παραγωγής, ή μέση παιδεία θα μπορέσει να παίξει ενεργητικό ρόλο μέσα στη γενική ανοικοδόμηση. Μόνο έτσι θα θρεί ή μέση παιδεία τόν προορισμό της και θα υπηρετήσει το δουλευτή λαό.

Ἡ ηλικία μας ἄλλωστε εἶναι κατάλληλη, γιὰ νὰ μπούμε μεθοδικά στὴν παραγωγικὴ ἐργασία, ἀφοῦ σὲ λίγο θὰ γίνουμε παραγωγοί: Ὁ 2ος λοιπὸν βαθμὸς τῆς παιδείας, ἀπὸ τὰ πρῶτα, πρέπει νὰ μᾶς δώσει τὴν κατάλληλη ἐπαγγελματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ κατάρτιση.

Ὡς τώρα ζητοῦσε μὲ τὴν ἐγκυκλοπαιδικὴ μὸρφωση, μέσα ἀπὸ τὰ βιβλία, νὰ ἐτοιμάσει κατὰ κανόνα παρασιτικούς πολίτες, ἐνῶ ἐμεῖς ζητοῦμε νὰ μᾶς ἐτοιμάσει δημιουργικούς πολίτες μέσα στὴν παραγωγικὴ δουλειά.

Ξέρουμε πόσο παράδοξα χτυπάει στ' αὐτιά νὰ γίνεῖ ἡ μέση παιδεία ἐπαγγελματικὴ, ἀφοῦ ἦταν προορισμένη, καὶ φαινόταν αὐτονόητο νὰ δίνει ἐγκυκλοπαιδική, γενικὴ μὸρφωση.

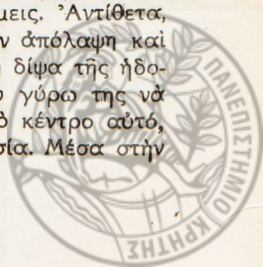
Κι' ἔτσι ἦταν κάποτε ἡ πραγματικότητα. Ἡ ἐγκυκλοπαιδικὴ αὐτὴ μὸρφωση ἦταν ἡ δουλειὰ κεινῶν πού δὲν εἶχαν κανένα ἐπάγγελμα, πού ζοῦσαν παρασιτικά καὶ σὲ βάρος τοῦ ἰδρώτα τοῦ λαοῦ... Ἐκανε τοὺς νέους ἱκανοὺς νὰ μιλοῦν εὐχάριστα στὰ σαλόνια, νὰ κάνουν πνεῦμα, νὰ γράφουν στίχους ἢ καὶ κανένα ἄρθρο, νὰ κάνουν σπόρτ, νὰ ζοῦν σὰν κύριοι τοῦ καλοῦ κόσμου, καὶ νὰ καταγίνονται ἐρασιτεχνικά μὲ τὶς τέχνες.

Τί ἔγινε ὅμως αὐτὴ ἡ μὸρφωση σὲ ὄλους ἐμᾶς τοὺς ἄλλους, πού ἔπρεπε νὰ δουλέψουμε καὶ σὰν ἄτομα καὶ σὰν μέλη τοῦ συνόλου; Γύμνια καὶ σαστιμάρα μᾶς δέρνει, τὴ στιγμὴ πού πρέπει ν' ἀπαντήσουμε στὰ κυριότερα προβλήματα, πού θὰ καθορίσουν κατοπινὰ ὀλόκληρη τὴ ζωὴ μας.

Εἴμαστε νῆακι εἰς αἶμα φησὶ καὶ εἶναι φυσικὸ ἡ ζωὴ μας νὰ κυλάει ἀνάμεσα στὴν ἐργασία καὶ τὸ συναίσθημα. Ὅταν ὅμως ἔρθει ἡ στιγμὴ νὰ διαλέξουμε ἕνα ἐπάγγελμα πού θὰ κανονίσει τὴ ζωὴ μας, ὅταν ἔρχεται ἡ κρίσιμη στιγμὴ νὰ πάρουμε στάση ἀπέναντι στὸ γάμο, στὴν τιμιότητα, στὴ σχέση μὲ τὸ ἄλλο φύλο, στὴν πολιτικὴ καὶ στὴν κοινωνικὴ ἠθικὴ, ποιά ἐφόδια ἔχουμε ἀπὸ τὴ μέση παιδεία; Σχεδὸν τίποτα. Δὲν ἀρνούμαστε βέβαια τὶς ὑπηρεσίες πού πρόσφερε ὡς τώρα. Ὅμως, τῆς ἀμφισβητοῦμε τὴν κοινωνικὴ καὶ τὴν ἐπαγγελματικὴ-διαπαιδαγωγώση. Μᾶς ἔδινε μιὰ ἐγκυκλοπαιδικὴ κατάρτιση, ὅμως δὲν ξέραμε οὔτε εἶχαμε κἂν ὑπόνοια ἀπὸ τὴ γύρω μας ζωὴ καὶ τὴν πραγματικότητά.

Ἐμεῖς ζητοῦμε ν' ἀποχτήσουμε κοινωνικά χρήσιμες συνήθειες, πού νὰ μας γίνουν δευτέρη φύση, ἢ κάθε πράξη μας, ὅπως καὶ ἡ κάθε ἀποφασὴ μας νὰ εἶναι ὁ καρπὸς πού ὠρίμασε ὀργανικά μέσα μας, θέλουμε ν' ἀναπτύξουμε αἰσθήματα πού θὰ πηγάζουν ἔπειτα ἀπὸ ἕνα πλατὺ καὶ φωτεινὸ ἀντίκρουσμα τῆς ἀλήθειας.

Ὡς τὰ τώρα, κανεὶς δὲ φρόντισε νὰ μᾶς κάμει συγκεκριμένες αὐτές τίς γνώσεις καὶ νὰ τὶς μετατρέψει σὲ ζωντανὰς δυνάμεις. Ἀγίθητα, ἡ μὸρφωση πού μᾶς δινόταν μᾶς ξεπλάνευε ἀνάμεσα στὴν ἀπόλαυση καὶ τὴν ἀτομικὴ ματαιοδοξία, στὸν εὐκόλο πλουτισμὸ καὶ στὴ δίψα τῆς ἡδονῆς. Κανένας δὲ μᾶς ἔδωκε ἕνα κέντρο, μιὰ βάση, ὅπου γύρω τῆς νὰ στραφεῖ νὰ νὰ πλεχθεῖ ἡ ζωὴ μας. Καὶ πιστεύουμε ὅτι τὸ κέντρο αὐτό, ἡ βάση, εἶναι ἡ δημιουργικὴ δράση, ἡ παραγωγικὴ ἐργασία. Μέσα στὴν

παραγωγή θά πετάξουμε ὄλη αὐτὴ τὴν κοσμικὴ ματαιοδοξία, θά διατηρήσουμε τὴ λαϊκὴ μας συνείδηση καὶ θά ζήσουμε πιστοὶ καὶ ἀφοσιωμένοι στὰ ἰδανικὰ τοῦ δουλευτῆ λαοῦ.

“Ὡστε λοιπὸν θ’ ἀποκλείσουμε τὶς κλασικὲς σπουδές, τὴ φιλολογία, τὴν ποίηση, τὴν τέχνη, τὴ μουσικὴ, τὴν ἱστορία; Κάθε ἄλλο ζητοῦμε ἴσως ἰσχυρὰ, θαυμάσια γενικὴ μόρφωση... (1)

“Ἔτσι εἶδαμε, ὅτι ἡ μέση παιδεία ἀποτυχεῖ καὶ στὴν τεχνικὴ καὶ στὴν ἐπιστημονικὴ καὶ στὴν ἠθικοκοινωνικὴ μας μόρφωση.

Ὁ τρόπος ποῦ μᾶς μεταδίνουν τὶς γνώσεις δὲν ξυπνάει τὴν ὄρεξη γιὰ παρατηρήσεις, γιὰ ἀπορίες, γιὰ διατύπωση προβλημάτων, δὲν θέτουμε μόνοι μας τοὺς σκοποὺς, δὲ βρίζουμε τὰ μέσα, δὲν μορφώνουμε κρίσεις καὶ συλλογισμοὺς, οὔτε φτάνουμε σὲ συμπεράσματα θετικὰ

Δὲν μᾶς δίνουν τὴ δυνατότητα ν’ ἀναπτύξουμε ὄλα τὰ μέσα ἔκφρασης: γλωσσικά, μιμητικά, γραφικά, πλαστικά, μουσικά, ποῦ εἶναι ἀπαρίτητα γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς παραγωγικῆς ἰκανότητος.

Οὔτε οἱ βουλευτικὲς δυνάμεις μας ἀναπτύσσονται, ἐπειδὴ ἡ τῶρα σχολικὴ ἐργασία δὲ μᾶς δίνει ποτὲ τὴν εὐκαιρία γιὰ ἔμπραχτη ἀσκηση τῆς βούλησης, δὲν μᾶς ἀναγκάζει νὰ ἐνεργήσουμε σύμφωνα μὲ ὀρισμένους σκοποὺς καὶ ὑπεύθυνα, δὲν μᾶς δίνει τὸν καιρὸ νὰ δοῦμε τὰ ἀποτελέσματα τῆς δουλειᾶς μας καὶ νὰ τὴν ἀξιολογήσουμε.

Ἄκόμα περισσότερο, δὲν μᾶς προάγουν οὔτε ἠθικὰ οὔτε κοινωνικά, γιὰτὶ ἀναπτύσσουν ἕναν ἄκρατο ἀτομικισμό μὲ τὴ διδασκαλία, τοὺς βαθμοὺς, τοὺς διαγωνισμοὺς καὶ τὶς ἐξετάσεις. Γενικὰ δὲ μᾶς ἔκαμε δημιουργικοὺς, παραγωγικοὺς παρὰ παθητικὰ καὶ ἄβουλα ἄτομα.

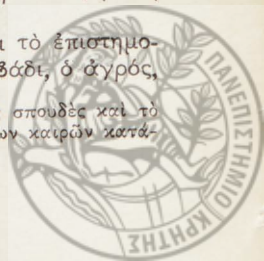
“Ὅταν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐργασίας μπεῖ μέσα στὸ σχολεῖο τῆς μέσης παιδείας, ὄλα θὰ ἀλλάξουν ὄψη. Δὲ θὰ ἀκοῦμε μέσα σὲ τέσσερις τοίχους παθητικὰ τὸ δάσκαλο, παρὰ δημιουργικὰ θὰ ἐργαζόμαστε μέσα καὶ πλάγι στὴν παραγωγή, σύμφωνα μὲ ὀρισμένο σχέδιο. Δὲ θὰ ἔχει ἀξία ἡ ἀπομνημόνευση παρὰ ἡ ἀτομικὴ μας ἐργασία καὶ δημιουργία.

Μέσα στὴν παραγωγικὴ δουλειὰ θὰ θάλομε μόνοι μας τοὺς σκοποὺς καὶ θὰ θροῦμε τὰ μέσα νὰ τοὺς πετύχουμε. Ἡ ἐργασία μας αὐτὴ, ὅπως κάθε δημιουργικὴ ἐργασία, θὰ συνοδεύεται ἀπὸ πλοῦσια συναισθήματα, ἀπὸ ἔντονη χαρὰ, ποῦ ἀνεβάζει σὲ μεγάλες προσπάθειες. Ποτὲ δὲ θὰ νοιώσουμε πλήξη καὶ κούραση, πρᾶγμα ποῦ συμβαίνει πολὺ συχνὰ κατὰ τὶς ἀτέλειωτες ὄρες τῆς ἀκινήσιας πάνω στὸ θρανίο. Ἐδῶ θὰ ζοῦμε ἔντονα τὰ συναισθήματα τῆς ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας καὶ θὰ γίνεται τὸ κάθε τι ποῦ μαθαίνουμε δικό μας, ἕνα κομμάτι τῆς ζωῆς μας. “Ὅλος οἱ πνευματικὲς ἰκανότητες βρῖσκονται σὲ ὑπερένταση καὶ τότε οἱ γνώσεις γίνονται πιὸ πλούσιες καὶ πιὸ θετικὲς.

Τὶ ἐμποδίζει λοιπὸν νὰ κάνουμε αὐτὴ τὴν ἐσωτερικὴ ἀλλαγὴ στὴ μέση παιδεία;

Ἡ παλιά τάξη δὲν θὰ ὑπάρχει τὴ θέση της θὰ πάρει τὸ ἐπιστημονικὸ ἐργαστήριο, τὸ ἐργοστάσιο, τὸ χημεῖο, τὸ θουνό, τὸ λιβάδι, ὁ ἀγρός,

1. Στὸ σημεῖο αὐτὸ γίνονταν ὑποδείξεις γιὰ τὶς ἀνθρωπιστικὲς σπουδὲς καὶ τὸ σωστὸ ἀντίκρισμά τους· οἱ περιπέτειες, ὅμως, τῶν δύσκολων ἐκείνων καιρῶν κατὰ στρεψάν τὶς 23 - 26 χειρόγραφες σελίδες τοῦ ντοκουμέντου.

τό δάσος, ή θάλασσα. Νά τό πεδίο πού θέλουμε νά κινηθοῦμε κι ὄχι οἱ τέσσερες τοῖχοι!

Πολλές μέρες ή τάξη θά μένει ἀδειανή. Ἡ βοτανική, ή γεωγραφία, ή φυσική, ή χημεία, ή ἱστορία δέν θά γίνονται πιά μέσα σ' αὐτή.

Οἱ μαθητῆς θά ξεκινήσουν γιά ὀρισμένη περιφέρεια τῆς χώρας, ὅπου θά τήν μελετήσουν ἀπό κάθε ἄποψη: γεωγραφική, οικονομική, φυσική, ἱστορική, λαογραφική. Θά ἐργαστοῦν σέ ὀρισμένα ἐργοστάσια στήν πόλη, ή σέ ὀρισμένα ἀγροχτήματα στό χωριό ή στό λιμάνι.

Ἡ ἴδια τάξη, σωστό ἐπιστημονικό ἐργαστήριο, μέ τραπέζι, μέ κάρκες, θιθλιοθήκες, ὄργανα καί ἐργαλεῖα, κινηματογράφο, χάρτες, ὁδηγούς, θά δίνει τήν ἤρεμη γωνιά γιά συγκέντρωση ὅλης τῆς πείρας καί γιά λύση τῶν προβλημάτων πού γενήθησαν πάνω στήν ἐργασία. Τό συναίσθημα τῆς προόδου θά γεμίζει μέ ἐνθουσιασμό καί χαρά τίς καρδιές μας κι ή αὐτοπεποίθηση καί τό συναίσθημα τῆς εὐθύνης θά ξεπερνοῦν συχνά τά συνηθισμένα ὄρια.

Μέσα σ' αὐτή τήν ἀτμόσφαιρα μαθαίνουμε νά ἐχτιμοῦμε τόν κόπο τοῦ ἄλλου καί νά περιορίζουμε τό ἐγώ μας γιά τό καλό τοῦ συνόλου

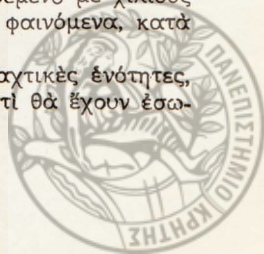
Τά λόγια δέν θά ἔχουν πιά πέραση, θά εἶναι λίγα, κι ή ἐργασία θά συνεπαίρνει ὀλόκληρο τό μελίτσι.

Τό σχολεῖο ἐργασίας εἶναι ἀναγκασμένο ἀπό τή φύση του νά μὴ θάζει ποτέ προβλήματα ξένα πρὸς τή ζωὴ καί τήν ἄμειση π ρ α γ μ α τ ι κ ὴ τ ἄ τ α.

Ἡ δεῦτερη αὐτὴ ἀρχὴ θάζει μπροστά μας τό πρόβλημα: Ποιά θά εἶναι ή ὕλη πού πρέπει νά διδάξουμε σὸ 2ο βαθμὸ τῆς παιδείας; Ὁ ἱστορισμὸς πού χτυπήσαμε στὸν 1ο βαθμὸ, ἐδῶ ἔχει τήν ἀκρόπολή του καί τήν τεράστια δυνάμη του.

Θά πετάξουμε ἀλύπητα ὅ,τι εἶναι ξένο πρὸς τή ζωὴ καί τίς ἀνάγκες τῆς. Θά κρατήσουμε μόνο ἐκεῖνο τό ὕλικό πού θά μᾶς βοηθήσει νά κατανοήσουμε τήν πραγματικότητα καί νά δοῦμε τήν ἀλληλουχία πού ὑπάρχει στὰ γεγονότα καί στὰ φαινόμενα. Τὸ κριτήριο γιά τήν ἐκλογή τῆς ὕλης δὲ θά εἶναι μόνο ή παιδαγωγικὴ ἀνάγκη, ἀλλὰ — καί αὐτὸ περισσότερο — ή ἀμεση κοινωνικὴ ἀνάγκη. Δέν θά πρόκειται νά μάθουμε ἀποστηθίζοντας τὸν ἀνθρώπινο μόχτο μὲ λόγια, παρὰ θά προσαρμοστοῦμε σ' αὐτὸν ἀνάλογα μὲ τήν ἡλικία μας καί θά πάρουμε μέρος στήν κοινωνικὴ ἐργασία, ἐπιστημονικὰ καθοδηγημένοι. Ἐκεῖνο θά διδαχτεῖ πού σχετίζεται μὲ τήν ἀμεση πραγματικότητα καί τὴν πρόδο τῆς ή πού χρησιμεύει, γιά νά κατανοηθεῖ καί φωτιστεῖ ή ἀμεση πραγματικότητα. Τὸ κάθε θέμα ή κύκλος θεμάτων, θά ἔχει βαθιὲς ρίζες μέσα στήν κοινωνικὴ ζωὴ καί θά μελετιέται, γιὰ τὴν παίζει ρόλο καθοριστικὸ ἀπάνω τῆς. Τίποτε ξένο ἀπὸ τήν ἀμεση πραγματικότητα. Κι' ἀκόμα κανένα θέμα μονωμένο, ξεκρέμαστο. Ἀντίθετα, κάθε ἓνα θά εἶναι συνδεδεμένο μὲ χίλιους κρικούς σὲ μιὰν ὀλόκληρη σειρὰ ἀπὸ ἄλλα συγγενικά φαινόμενα, κατὰ σειρὰ αἰτίας καί ἀποτελέσματος.

Ἔτσι, θά καταρτίσουμε καί στή μέση παιδεία διδαχτικὲς ἐνότητες, θέματα κεντρικά, πού θά ἀλληλοσυμπληρώνονται, γιὰ τὴν ἔχουν ἐσωτερικὴ συνάφεια.

Είδαμε στόν πρώτο βαθμό τῆς παιδείας, τίς διδαχτικές ἐνότητες. Μποροῦν νά ἐφαρμοστοῦν καί κατά τόν ἴδιο τρόπο καί στή μέση παιδεία; Ποίές οἱ δυσκολίες;

Στό 2ο βαθμό τὰ μαθήματα δέ διδάσκονται ἀπό ἕνα δάσκαλο, ὅπως στό δημοτικό, ἀλλά ἀπό ομάδα εἰδικῶν καθηγητῶν. Καθένας διδάσκει ἀνεξάρτητα τό δικό του μάθημα καί μέ τό δικό του ρυθμό· αὐτό εἶναι μιὰ δυσκολία. Ἀκόμα ἡ ὑπαγωγή ὅλης τῆς ὕλης μέσα σέ διδαχτικές ἐνότητες φαίνεται ἐπίσης πολύ δύσκολη.

Βέβαια, θά ἦταν ἀστείο νά ζητήσουμε νά ἐφαρμοστοῦν διδαχτικές ἐνότητες ἀκριβῶς ὅπως καί στόν 1ο βαθμό. Δηλαδή ὅλοι μαζί οἱ καθηγητές τήν ἴδια μέρα νά μελετοῦν τό ἴδιο θέμα. Αὐτό θά ἦταν παρανόηση τῆς ἀρχῆς τῆς ἐργασίας καί γελοιοποίησή της.

Εἶπαμε ὅμως, πῶς μέσα στό σχολεῖο καμιά ἀπό τίς ἐπιστήμες δέν εἶναι αὐτοσκοπός, κάθε μιὰ πρέπει νά ὑποταχθεῖ στούς γενικούς σκοπούς πού θάλαμε στήν παιδεία. Σύμφωνα μ' αὐτούς τοὺς σκοπούς θά διαλέξουμε τοῦτα ἢ ἐκεῖνα τὰ θέματα καί τίς διδαχτικές ἐνότητες ἀπό κάθε ἐπιστήμη, καί πολλή ἀπό τήν παλιά ὕλη σάν ξένη πρὸς τήν ἄμεση πραγματικότητα θά φύγει, ἐνῶ πάλι πολλά ἄλλα στοιχεῖα θά προστεθοῦν,

Ὅπως εἶναι φανερό, δέν ἀποκλείουμε γενικά τὰ συστηματικά μαθήματα, ὅμως ἀποκλείουμε τήν πλέρια διάλυση τῆς ἐνότητας τῶν γνώσεων σέ μαθήματα τελείως χωριστά καί ἀνεξάρτητα. Ζητοῦμε νά τροποποιηθεῖ καί ν' ἀλλάξει ὀρισμένο ὄλικό, ὅπως καί ὁ τρόπος τῆς μετὰδοσῆς του, ὥστε νά μὴ χάνουμε τίς ἀναμφισβήτητες ἀφέλειες πού κερδίζουμε μέ τήν ὀργάνωση τῆς ὕλης σέ συγκεντρωτικές ἐνότητες.

Ἐνα σχέδιο λ.χ. ἐργασίας πού προτείνεται ἀπό πολλοὺς παιδαγωγούς, εἶναι τοῦτο:

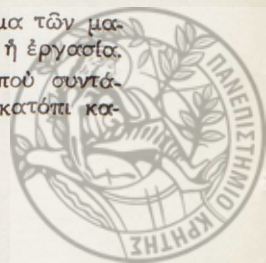
Τό διδαχτικό προσωπικό θά καθορίσει τοὺς ἀντικειμενικούς σκοπούς πού πρέπει νά πετύχει μιὰ ὀρισμένη τάξη. Ἀφοῦ καθορισθοῦν οἱ σκοποί, θά διαλεχθοῦν τὰ κεντρικά θέματα πού πρέπει νά διδαχτοῦν κατὰ τό διάστημα τοῦ χρόνου, ὥστε νά τοὺς πετύχουμε. Καθένας ἀπό τοὺς εἰδικούς κατόπιν, θά ὀρίσει τίς σχετικές ἐνότητες πού πρέπει νά διδάξει γιά νά συμβάλει στήν κατανόηση τῶν κεντρικῶν θεμάτων. Θά ἀναλύσει τίς σχετικές ἐνότητες στά κύρια χαρακτηριστικά τους, καί θά καθορίσει τοὺς μερικούς σκοπούς πού ἐπιδιώκει μ' αὐτές.

Σ' ὅλη αὐτή τήν προετοιμασία, δυὸ βασικὲς ἰδέες θά καθοδηγοῦν. Πρῶτα νά δοθεῖ ἀπ' τὸ κάθε θέμα ἐκεῖνο πού θά κάμει ἀνάγλυφο τὸ σκοπὸ καί τήν αἰτία γιά τὴν ὁποία διαλέξαμε τοῦτο κι ὄχι ἄλλα θέματα, καί δεύτερο τὸ θέμα αὐτὸ νά συμβιβαστεῖ μέ τήν πνευματικὴ κατάσταση τῶν παιδιῶν.

Ἔτσι, ὁ κάθε καθηγητὴς κανονίζει τὸ ρόλο πού θά παίξει τὸ μάθημα του στήν ἄλλα λ.χ. ἐνότητα.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο καταρτίζεται συνθετικά τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων γιά ὅλο τὸ χρόνο κι ἀπάνω σ' αὐτὸ γίνεται ὀλόκληρη ἡ ἐργασία.

Στό τέλος τοῦ χρόνου μελετοῦνται τὰ προγράμματα πού συντάχθηκαν, διορθώνονται, βελτιώνονται ἀπὸ τοὺς συλλόγους καί κατόπι κα-

ταρτίζεται ένα γενικό πρόγραμμα εργασίας. Είναι φανερό, πώς μια τέ-
τια προσπάθεια γίνεται συλλογικά, αλλιώς άποτυχαίνει. Η όμα-
δική εργασία είναι η προϋπόθεση για να πετύχουν οι διδαχτικές ενότητες
στο 2ο βαθμό της παιδείας.

Είναι μερικά μαθήματα που για την ώρα φαίνονται πώς ξεφεύγουν
άπό τó γενικό πλαίσιο, όπως π.χ. η γυμναστική, η μουσική και κάπως οι
ξένες γλώσσες και τέχνες. Όμως, όλα τὰ μαθήματα συγκεντρωμένα γύ-
ρω από τούς βασικούς κύκλους στα Ιστορικοφιλολογικά και φυσικομα-
θηματικά, μπορούν να συγχωνευτούν σε γενικά θέματα. Χρειάζεται θέ-
βαια πείρα πολλή, για να κανονιστεί η έκταση, τó βάθος, ó χρόνος, ó τρό-
πος τής εργασίας, όμως όλα αυτά θά κανονίζονται κατά τρίμηνο ή δί-
μηνο. Ο Σύλλογος σε κοινή συνεδρία θά κάμει άπολογισμό τής δου-
λειάς του και θά κανονίζει τήν κατοπινή πορεία.

Είναι λοιπόν φανερό, ότι δέν πρόκειται νά καταγίνονται όλοι οι ει-
δικοί στο ίδιο τμήμα εργασίας και τήν ίδια νέρα. Αντίθετα, ó καθένας
ειδικός, έχοντας κανονίσει τις δικές του ενότητες, εργάζεται πάνω σε
δικό του σχέδιο και μόνο στο τέλος οι σειρές άλληλουχίας, που θά έχει
διαρεθεί ή άρχική ύλη, θά συνδεθούν πάλι, για να άποτελέσουν μια πλέ-
ρια σύνθεση και ενότητα. Έτσι θά έχουμε και θά ξεχωρίσουμε τούς βασικούς σκοπούς
του θεραπεύει μέσα στην κοινωνική ζωή. Από τή μελέτη αυτή και τó
γενικό αντίκρυσμα, θά άναπηδήσουν νέες άπορίες και νέα προβλήματα,
θά σχηματιστούν νέες ενότητες άπό όπου θά γίνει όλοφάνερη ή άλληλου-
χία κι ή άλληλοεξάρτηση τών φαινομένων τής ζωής, ώστε να είναι δυνατή
ή σωστή έρμηνεία τους.

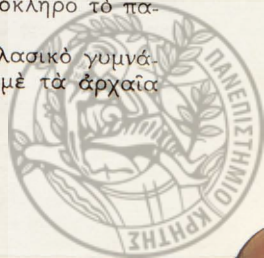
Είναι λοιπόν δυνατό να εφαρμοστούν στη μέση παιδεία κι ή άρχή
τής εργασίας, κι ή άρχή τής άμεσης πραγματικότητας, άφου μάλιστα
βρίσκονται σε πλείρια άρμονία με τούς σκοπούς της.

Τη σημασία που έχει ή πραχτική εργασία για δημιουργική μόρφωση,
κανένas σήμερα, θέβαια, δέν τήν άρνιέται. Όμως είναι ή ρουτίνα, ή μα-
κριά συνήθεια, χρόνια και χρόνια έχει ύποδουλωθεί ó 2ος βαθμός τής
παιδείας και έχει υπερεχτιμήσει τόν έγκυκλοπαιδισμό, τή μονόπλευρη
και ξηρή μνημονική πνευματική μόρφωση, κι' είναι πιό δύσκολο τώρα
να αλλάξουμε τις γνώμες παρά τὰ ίδια πράγματα.

Τó παλιό σκολείο μιλεί πολύ για τήν ειδολογική μόρφωση, που στην
ουσία, όπως έχει καταντήσει, δέ σημαίνει άλλο παρά καταναγκασμό σε
όρισμένο τρόπο σκέψης και έκφρασης. Σπάνια σημαίνει λευτεριά πνευ-
ματική και έθισμό σε προσωπική δημιουργική κρίση. Μόρφωνε και μορ-
φώνει άκόμα, σύμφωνα με τήν ξένη σκέψη κι άχρηστεύει τις δημιουργι-
κές γενικά δυνάμεις.

Όλόκληρη ή μέση παιδεία έχει κυριευτεί από τόν ιστορισμό. Τó
πρόσωπό της είναι γυρισμένο στο παρελθόν. Κι ενώ ψάχνει μη χάσει και
τήν έλαχίστη λεπτομέρεια του, χάνει από τὰ μάτια της όλόκληρο τó πα-
ρόν και τις προοπτικές για τó μέλλον.

Χρόνια και χρόνια δέν είχαμε τίποτα άλλο παρά τó κλασικό γυμνά-
σιο, κι είμαστε όλοι εύχαριστημένοι, γιατί νομίζαμε, ότι με τὰ άρχαία

Ἑλληνικά μόνο καί τὰ Λατινικά μορφώνεται ὁ ἄνθρωπος, ὅτι μόνο ἐκεῖνος πού κινιέται λεύτερα στό παρελθόν εἶναι ὁ ἐγγράμματος.

Καί ὅμως, ὅλοι ξέρουμε πὼς ἐνῶ ξοδέσαμε 6 χρόνια δάκκερα καί τὰ 2)3 τῶν διδαχτικῶν ὥρῶν γι' αὐτά, θγήκαμε χωρὶς νὰ ξέρουμε οὔτε τὰ ἀρχαῖα καί πολὺ περισσότερο οὔτε νὰ νιώσουμε τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα. Στὸ ἀναμεταξύ μᾶς δέρνει τέλεια ἄγνοια τῆς σημερινῆς ζωῆς καί τῆς πραγματικότητας.

Ζητοῦμε καί ἐμεῖς, καί μάλιστα ἔντονα, τὴν πνευματικὴ μόρφωση, ἀλλὰ ζητοῦμε νὰ πάρει ἄλλο δρόμο. Νὰ ξεκινάει ἀπὸ τὰ ἐνδιαφέροντα τῆς ἡλικίας μας, μέσα της νὰ εἶναι ἡ ζωὴ, καί σκοπός της τὸ παρὸν καί τὸ μέλλον.

Ζητοῦμε ἢ γλωσσική, ἱστορική, γεωγραφική, μαθηματική, φυσική, φιλολογική, καλλιτεχνική, φιλοσοφική καί ἠθική μόρφωση νὰ εἶναι στενά συνδεμένη μὲ τὴ ζωὴ καί τὴν ἐργασία. Ὅλα νὰ προσφέρονται ἀπὸ τὴ ζωὴ, ὅλα νὰ τὰ ζήσουμε στὴν πραγματικὴ τους σημασία καί νὰ τὰ δοῦμε στὴν ἐξέλιξή τους.

Τὸ καταλαβαίνουμε πὼς μιὰ τέτοια προσπάθεια πρέπει νὰ μείνει ἐλεύτερη ἀπὸ τὸν καταναγκασμὸ τῶν ξεχωριστῶν μαθημάτων κι ἀπὸ τὰ ὠριαῖα προγράμματα.

Νά, γιατί ἡ ἐσωτερικὴ μορφή τοῦ σχολείου τοῦ 2ου βαθμοῦ τῆς παιδείας πρέπει νὰ εἶναι τὸ σχολεῖο ἐργασίας καί ἡ ὕλη του, ὅτι σχετίζεται μὲ τὴν ἄμεση πραγματικότητα καί τὴν κατανόησή της.

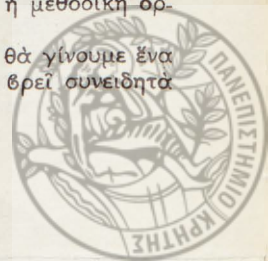
Ὅλα αὐτὰ βέβαια εἶναι σωστὴ ἐπανόσταση. Ὅμως παθητικὴ καί στείρα μάθηση ὡς τὰ τώρα ἔπνιξε τὸ δημιουργικὸ ἔνστιχτο τῆς νεολαίας, γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἀλλαχτεῖ.

Μιλήσαμε γιὰ τὴν ἀ ὕ τ ο δ ι ο ἰ κ η σ η πλατεία, σὲ ἄλλες σελίδες τοῦ βιβλίου. Ὅτι ζητήσαμε ἐκεῖ εἶναι φυσικὸ νὰ ἐφαρμόζεται ἐδῶ μὲ περισσότερη συνέπεια καί πληρότητα, γιατί ἡ ἡλικία εἶναι καταλληλότερη.

Τὰ νιάτα ἔχουμε τὴ δική μας ζωὴ καί τοὺς δικούς μας πόθους καί ὄνειρα. Ἀπὸ τὴ φύση μας φωλιάζει μέσα μας μιὰ ἐπαναστατικότητα καί μιὰ ἀσίγαστη δίψα γιὰ νὰ διοικηθοῦμε μόνοι μας. Στὴν ἱστορικὴ μάλιστα τούτη στιγμή, πού μπαίνουν ἐπιταχτικά στὴ γενιά μας νέα καθήκοντα καταλυτικά καί ἀνοικοδομητικά, ἢ ἀ ὕ τ ο δ ι ο ἰ κ η σ η σὲ κάθε πεδίο δράσης μας εἶναι ἡ κυριότερη προπαρασκευὴ γιὰ τὸ θαρὺ ἔργο μας.

Μ' αὐτὴ θὰ ἀναπτυχθοῦν μερικὲς ιδιότητες, πού θὰ ἔχουν χαραχτήρα κατ' ἐξοχὴν κοινωνικό. Μέσα σ' αὐτὴ θὰ βλαστήσει τὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλεγγύης καί τῆς ἐσωτερικῆς πειθαρχίας. Θὰ νιώσουμε βαθιὰ τὸ μηχανισμό, τὸ χαραχτήρα τῆς ἐλεύτερης συγκατάθεσης, θὰ κινηθεῖ γιὰ ὅλα τὸ ἀτομικὸ ἐνδιαφέρον, κι αὐτὸ ὄχι πιά μὲ ξερὰ λόγια ἢ ἠθοπλαστικὴ διδασκαλία, παρὰ μὲ ζωντανὰ παραδείγματα καί μὲ πράξεις πού θὰ τὰ προσφέρει σὲ κάθε στιγμή ἡ αὐτοδιοίκηση. Μέσα σ' αὐτὴ, μέσα στὴ σχολικὴ ζωὴ, θὰ νιώσουμε τὴν κοινωνικὴ δύναμη πού ἔχει ἡ μεθοδικὴ ὀργάνωση.

Ἔτσι μὲ λεύτερη σκέψη καί μὲ πλέρια συγκατάθεση θὰ γίνουμε ἕνα κύταρο, πραγματικὰ ζωντανὸ μέσα στὸ σύνολο, πού θὰ θρεῖ συνειδητὰ

τήν κατάλληλη θέση του και πού θα ἐργάζεται μεθοδικά και πειθαρχημένα για τήν προκοπή τῆς κοινωνίας.

Αὐτά εἶναι τὰ ἀγαθὰ πού φέρνει ἡ αὐτοδιοίκηση, κι' ὅπως εἶναι φυσικό, περισσότερο ἔχει τὴ θέση της μέσα στο 2ο βαθμὸ τῆς παιδείας. Ἐδῶ προπάντων, λόγω τῆς ἡλικίας, βοηθεῖ νὰ δημιουργηθοῦν πολῖτες, πραγματικοὶ φορεῖς τῶν θεσμῶν τῆς λαϊκῆς δημοκρατίας και δημιουργικοὶ συντελεστὲς τῶν σκοπῶν τῆς.

Η ΥΛΗ ΚΑΙ ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΟΥ 2ου ΒΑΘΜΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ἡ ἱστορία τῆς μέσης παιδείας μᾶς ἔδειξε τὴ χρεωκοπία της. Τὰ ἀποτελέσματά της τὰ ζοῦμε ὀλημερίς. Αὐτὴ ἡ ἀτομιστική, ἡ ἐγκυκλοπαιδική, ἡ ψευτοκλασική, ψευτοεπιστημονική μόρφωση μεγάλωσε τὴ σύγχυση, τὸ χάος, τὴν ἠθικὴ ἀναρχία και τὸν παρασιτισμὸ πού εἶναι ὀλοφάνερα και στο δημόσιο και στοὺν ἰδιωτικὸ μας βίω.

Τὰ βάρβαρα κατασκευάσματα πού λέγονται καλλιτεχνικά ἔργα, ἰσχυρὰ και ἀκάθαρτες πόλεις, τὰ λαοκτόνα ἐργοστάσια και ἐργαστήρια, ἡ κομματικὴ διαφθορά, ἡ ἐξαθλίωση τῆς μάζας, και πάνω ἀπ' ὅλα ἡ ὑποκριτικὴ και κυνικὴ μαζὶ παρασκηνακὴ ἠθικὴ, εἶναι θέβαια ἀποτελέσματα τῆς κοινωνικῆς κατάστασης, ὅμως εἶναι και τρανὰ δείγματα τῆς ἀνεργμᾶτιστῆς μόρφωσῆς μας. Ζητοῦμε τώρα μιὰ νέα μέση ἐκπαίδευση, πού θα θέσει και θα λύσει τὸ πρόβλημα τῆς μόρφωσης ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ.

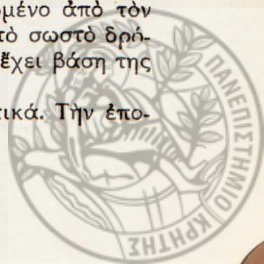
Ζητοῦμε ὁ 2ος βαθμὸς τῆς παιδείας νὰ μᾶς δώσει ἐπαγγελματικὴ μόρφωση, πού δὲ θα εἶναι στενὰ τεχνικὴ παρά ἐπιστημονικὴ. Ἐτσι θα διαιρεθεῖ σὲ διαφορετικοὺς τύπους πού θα τοὺς καθορίσουν οἱ ἀσχολίες τοῦ λαοῦ και τὰ ἐνδιαφέροντα τῶν παιδιῶν.

1. ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΗ

Στὶς ἀγροτικὲς περιφέρειες, τὰ περισσότερα παιδιά εἴμαστε ἀγρότες. Κι εἶναι ἀνάγκη ἔθνικὴ και ὀικονομικὴ, ὅταν μεγαλώσουμε νὰ καταγίνουμε μὲ τὴ γῆ. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ φορτωνόμαστε μ' ἕνα ἱστορισμὸ ἢ ψευτοκλασικισμό, ξένο πρὸς ὅλη μας τὴ ζωὴ και τὸ ὀλόγυρα περιθάλλων, σωστὸ εἶναι νὰ ζήσουμε και νὰ μελετήσουμε μέσα στὶς ἀγροτικὲς ἐργασίες τὴν ἐπιστημονικὴ, ὀικονομικὴ και κοινωνικὴ σημασία τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς.

Βέβαια, δὲ θα σκοτώσουμε τὰ μυαλά πού εἶναι ἱκανὰ κι ἐπιτήδεια για ἄλλα ἐπαγγέλματα. Τὸ σχολεῖο θα εἶναι ἔτσι ὀργανωμένο ἀπὸ τὸν 1ο βαθμὸ κιόλας, ὅστε τέτοιες ριζικὲς κλίσεις νὰ βρίσκουν τὸ σωστὸ δρόμο. Ὅλοι ὅμως οἱ ἄλλοι, θα μορφωνόμαστε μὲ ὕλη πού θα ἔχει βάση τῆς τὴν ἐργασία τῆς γῆς και τὴν ἀγροτικὴ ζωὴ.

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀγρότη χωρίζεται σὲ δυὸ ἐποχὲς ἀναγκαστικά. Τὴν ἐπο-

χή τῆς ἔντονης δουλειᾶς, τὸ καλοκαίρι καὶ τὸ φθινόπωρο, καὶ τὴν ἀργία τοῦ χειμῶνα.

Ἡ λειτουργία τῶν σχολείων εἶναι φυσικὸ νὰ κανονιστεῖ σύμφωνα μὲ τὸ γεγονός αὐτό.

Ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς εἶναι ἡ πιὸ κουραστικὴ κι ἡ πιὸ περίπλοκη δουλειά, ποῦ γεννάει, ἂν γίνῃ ἐπιστημονικά, χίλιες δυὸ ἀνάγκες καὶ τεχνικὲς καὶ πνευματικὲς. Ἡ μηχανὴ λ.χ. θὰ ξεκουράσῃ τὸν ἀγρότη, οἱ μικροκαλλιεργητὲς θ' ἀναγκασθοῦν νὰ ἐνώσουν τὴ γῆ τους, θὰ χρειαστοῦν τεχνίτες γιὰ τὴν κατασκευὴ καὶ διόρθωση τῶν μηχανῶν. Γιὰ τὴν ἀναγκαστικὴν χειμερινὴν ἀργία, ἀναπτύσσονται κατ' ἀνάγκη βιοτεχνίες καὶ βιομηχανίες ποῦ συνδυάζουν τὴ γεωργία μὲ τὴ βιομηχανία: ζαχαρωτά, ἀπόμηχάνισμα, ἀμυλοποιία, συσκευασία, χημικὰ ἐργαστήρια. Μαζὺ ὅλα αὐτὰ θὰ χρειαστοῦν ἐργοστάσια γύρω ἀπὸ ἀγροκτῆματα.

Ἄκόμα πάντοτε ἡ ἀγροτικὴ ἐργασία ἔχει τὶς ἀγορὲς της, τὶς περιφέρειες δηλ. ποῦ τὶς τρέφει μὲ τὸν ἰδρώτα της, χωρὶς νὰ τὶς διευθύνει καὶ ποῦ ἀνάμεσά της ξεφυτρώνουν τὰ παράσιτα. Ὁ ἔμπορος ποῦ μαζώνει τὸ γάλα, τὸ τυρὶ, τὸ κρασί, τὸ σῆμα καὶ πίσω ἀπ' αὐτὸν ὁ λογιστὴς, ὁ δικολάβος, ὁ δικηγόρος. Ὁ ἠλεκτρισμὸς ἐπίσης, ἡ ἠλεκτρικὴ κίνηση, οἱ συγκοινωνίες, οἱ σιδηρόδρομοι εἶναι ἀπαραίτητα μέσα γιὰ τὴν προαγωγή τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς.

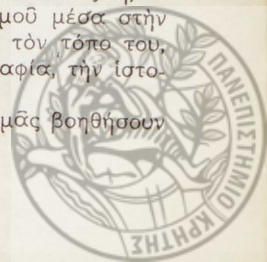
Ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἀσχολίες διαγράφονται οἱ κύκλοι ὅπου θὰ κινηθοῦν οἱ γνώσεις γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὴ γῆ, τὰ φυτὰ, τὰ ζῶα καὶ τὰ προϊόντα.

Γιὰ νὰ ἐργαστοῦμε τὴ γῆ, πρέπει νὰ τὴν γνωρίσουμε καλὰ, νὰ μάθουμε τὴ σωστὴ καλλιέργεια καὶ τὴ σωστὴ λίπανση. Πρέπει νὰ γνωρίσουμε τὴν ποιότητα τοῦ ἐδάφους κι αὐτὸ θὰ μᾶς τὸ μάθει ἡ ἐφαρμοσμένη ἐδαφολογία, ὅπως πρέπει νὰ γνωρίσουμε τὴν κατάλληλη λίπανση καὶ νὰ κάνουμε τὴν κατάλληλη ἐκλογή, ποῦ εἶναι ζήτημα χημείας. Μᾶς χρειάζεται ἡ βοτανικὴ καὶ ἡ δενδροκομικὴ ἐπιστῆμη γιὰ τὶς φυτεῖες, τὸ δενδροφύτευμα. Εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ζωολογία καὶ ἡ ζωοτεχνία γιὰ τὴ διατήρηση καὶ καλυτέρευση τῶν ζώων. Ἡ περιοδικὴ καλλιέργεια, ἡ ὑγιεινὴ τῶν ζώων, ἡ ψυχολογία τῶν ζώων, χρειάζονται γερὲς ἐπιστημονικὲς γνώσεις, ὅπως ἡ καλὴ διατήρηση καὶ ἡ διαρρύθμιση τοῦ σταύλου, τοῦ ὄρνιθώνα καὶ ὄλων τῶν ἄλλων εἶναι ζητήματα τεχνικά. Ἡ διατήρηση τῶν προϊόντων εἶναι ζήτημα τῆς βιομηχανικῆς χημείας καὶ τῆς ζυμοχημείας· τὸ γάλα, τὸ τυρὶ, τὸ κρασί, τὰ φρούτα, παλέθουν μὲ τοὺς μικροοργανισμοὺς καὶ πρέπει νὰ βοηθήσουμε σ' αὐτὴ τὴν πάλῃ· αὐτὴ εἶναι δουλειὰ τοῦ χημικοῦ.

Ἔτσι τὸ ἀγρόκτημα μοιάζει μὲ ἐπιστημονικὸ ἐργαστήριον. Ἄκόμα οἱ λεπτομέρειες τῆς οἰκονομίας, ἡ διοίκηση, οἱ λογαριασμοί, ἡ διαχείριση, τὸ πούλημα τῶν προϊόντων, ἀπαιτοῦν γνώσεις ἐμπορικὲς καὶ λογιστικὲς.

Αὐτὸς εἶναι ὁ κύκλος ὅπου κινεῖται ἡ ἀγροτικὴ ἐργασία καὶ ζωὴ, κι αὐτὸς θὰ κανονίσει τὸν τύπο τῶν σχολείων τοῦ 2ου βαθμοῦ μέσα στὴν ἀγροτικὴ περιφέρεια. Παράπλευρα θὰ γνωρίσει τὸ παιδί τὸν τόπο του, τὴν ἱστορία του, τὴν πνευματικὴν κληρονομιά μὲ τὴ γεωγραφία, τὴν ἱστορία, τὴ φιλοσοφία καὶ φιλολογία.

Στὴ διαμόρφωση τοῦ προγράμματος κάθε σχολείου θὰ μᾶς βοηθήσουν

οί ίδιοι οί άγρότες κι οί έπαγγελματικές οργανώσεις. Αύτοι θά μās πούν τις άσυχλίες του έτους, τής έποχής, του μήνα, τής ήμέρας. Αύτοι θά μās οδηγήσουν με τις άπορίες τους, τί είναι άνάγκη νά ξέρουν τά παιδιά από τη μηχανική, τη βοτανική, τη χημεία, τη ζωολογία και τις άλλες σχετικές έπιστήμες, με άμεση έφαρμογή άπάνω στους άγρούς.

Παιδιά και δάσκαλοι μέσα στον άγρό, μέσα στην παραγωγική δουλειά, γεμάτοι ύγεία και χαρά δημιουργική, θά κανονίζουμε και θά καθορίζουμε τον καλύτερο και έπιστημονικότροπο τρόπου έργασίας και θά έπαληθεύουμε με την έφαρμογή τουτο και κείνο τó νόμο τής βιολογίας, τής χημείας, τής φυσικής κ.λ.π.

"Επειτα στην τάξη θά συζητηθούν όλα τά προβλήματα από τη φυσική, τη μηχανική, την άγροτική οικονομία, την ιστορία, τη νομοθεσία. Και τó θραδάκι στις συγκεντρώσεις, όλοι μαζί, άγρότες, δάσκαλοι, παιδιά, θά συζητούμε πάνω στην έργασία. Άπ' αυτή τη συζήτηση θά γεννηθούν χίλια δυό προβλήματα για τή σπορά, την καλλιέργεια, την όργάνωση τής δουλειάς κ.λ.π.

"Όλα αυτά θά συμπληρώνονται με μορφωτικές έπιστημονικές διαλέξεις και με λαϊκές γιορτές, που κύριο σκοπό θά έχουν τή διαφώτιση του λαού.

"Ετσι μόνο θά συγχωνεύουμε τά τρία κύρια στοιχεία τής άγροτικής μόρφωσης: τή χειρωνακτική έργασία στους άγρούς, την έπιστήμη στο σχολείο και την πολιτική και κοινωνική διαπαιδαγώγηση μέσα στις άγροτικές οργανώσεις.

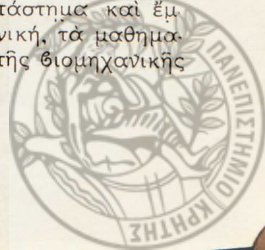
2. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΗ

"Όπως είδαμε από τις στατιστικές, ή θαυμάσια τεχνική μόρφωση είναι δυνατή σε μικρή μειονότητα των παιδιών του λαού.

Πώς νά μείνουμε τρία ή τέσσερα χρόνια, όταν τó σπίτι μας είναι οικονομικά στενοχωρημένο; "Επειτα, κι άν μείνουμε, μās δίνουν τά σχολεία αυτά τόσο υπερβολική θεωρητική μόρφωση, ώστε νά μās είναι όλο-τελα άχρηστα για τή δουλειά μας.

Και δέν είναι μόνο αυτό. Τό κακό είναι που μās διαστρεβλώνουν την έργατική μας συνείδηση. Ποτέ μέσα άπ' αυτά τά σχολεία δέν θγαίνει άθικτη ή συνείδηση κι ή έχτίμηση για τήν έργασία και για τó δουλευτή λαό. Κι είναι φυσικό, γιατί μόνο μέσα στην έργασία διαμορφώνεται ή σωστή έργατική συνείδηση. Μέσα σ' αυτά μās μαθαίνουν με χίλιους τρόπους νά περιφρονούμε την έργασία.

"Όπως ή άγροτική περιφέρεια, έτσι κι ή βιομηχανική περιφέρεια θά έχει τά δικά της σχολεία. "Ετσι, ό δουλευτής λαός δέ θά θρίσκεται άξελια, άν κατορθώσει νά μπει μέσα σ' αυτά τά σχολεία, μπροστά σε ξένο και ψυχρό περιβάλλον. Άντίθετα θά μās βλέπει νά μαθαίνουμε μπροστά στις μηχανές, μέσα στο έργοστάσιο, στο χημείο, στο κατάστημα και έμπραχτα νά έφαρμόζουμε τή φυσική, τη χημεία, τη μηχανική, τά μαθηματικά που μάθαμε χτές. Μέσα σ' αυτά θά γίνει ή ένωση τής βιομηχανικής παραγωγής και τής έπιστήμης.

Κάθε βιομηχανία συμπληρώνεται και τελειοποιείται από την επίσημη. Το μεταλλείο, το λατομείο, το έργοστάσιο βυρσοδεψίας, το κεραμοποιείο, ή άρωματοποιία, τὰ φαρμακευτικά έδη, τὸ δάσος, ἡ λινοτυπία, ἡ τυπογραφία, ἡ διακοσμητική, οἱ γραφικὲς τέχνες, τὰ καλλυπτικά, ἡ μηχανική, ἡ οἰκοδομική, ἡ ὁδοποιία, ἡ φωτογραφικὴ τέχνη, ἡ γεφυροποιία, τὰ αὐτοκίνητα, τὰ κανάλια, τὸ θέατρο, ἡ διατήρηση καὶ ἡ διοίκηση ὄλων αὐτῶν στηρίζονται ἀπάνω σὲ νόμους. Ὁ νόμος τῆς βαρύτητας, ἡ ὕδροστατική, ἡ ὀπτική, ὁ ἠλεκτρισμός, ὁ μαγνητισμός, οἱ φυσικοὶ γενικὰ νόμοι εἶναι ἀπαραίτητα ἐφόδια γιὰ τὴ βιομηχανικὴ καὶ βιοτεχνικὴ μόρφωση.

Ἄλλὰ καὶ ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας, ἡ ἀνάλυση ἡ ἐργαστηριακὴ καὶ τὰ ὅμοια, ἀπαιτοῦν ἰδιαίτερες ἱκανότητες καὶ δεξιότητες πού πρέπει νὰ καλλιεργηθοῦν.

Νὰ ὁ πλατῦς κύκλος δράσης πού ἀνοίγεται μπρὸς στὴ νεολαία καὶ πού εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰδικευθεῖ γιὰ νὰ πετύχει.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴ βιομηχανικὴ μαθητεία θὰ γίνῃ ἡ πόλη γιὰ τὸ ἀστικό παιδί, ὅτι εἶναι τὸ χωριὸ γιὰ τὸ ἀγροτικό. Σκέψη ἐπιστημονικὴ καὶ πράξη θὰ μᾶς μορφώσουν σωστοὺς ἀνθρώπους. Τὸ σχολεῖο καὶ ἡ ζωὴ μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς θὰ γίνουν ἓνα.

Θὰ ἐνωθοῦν ἐπιστῆμη καὶ γερὴ ἐπαγγελματικὴ ἄσκηση. Ὅλα τὰ μαθηματικά ἀξιώματα, ἡ μηχανικὴ, ἡ γεωμετρία, θὰ εἶναι ἀπλᾶ καὶ αὐτονόητα, ἐφαρμοσμένα ἄμεσα ἀπάνω στὴν παραγωγή. Τίποτα δὲν θὰ χωρίζῃ τὴ θεωρία ἀπὸ τὴν πράξη, σχολικὸ καὶ βιομηχανικὸ ἐργαστήριον θὰ ἀλληλοσυμπληρώνονται.

Γιὰ νὰ διαλέξουμε τὰ πρότυπα ἐργοστάσια καὶ ἐργαστήρια, γιὰ νὰ καταστρώσουμε τὰ σχέδια, νὰ βροῦμε τὴ σωστὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἐπιστῆμης σὲ κάθε ἐπάγγελμα ἢ σὲ μιὰ οἰκογένεια ἐπαγγελμάτων, γιὰ νὰ κανονίσουμε παράλληλα τὴν πρόοδο τῆς ἐργασίας καὶ τῆς γνώσης θὰ μᾶς βοηθήσουν οἱ ἐπαγγελματικὲς ὀργανώσεις μαζί μὲ τοὺς δασκάλους καὶ τὸ Κράτος.

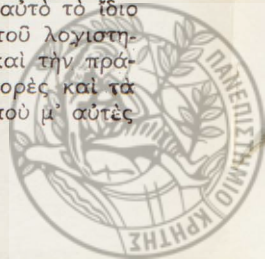
Γι' αὐτὸ τὰ προγράμματα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθοριστοῦν ἀπὸ τώρα. Θὰ ποικίλουν ἀνάλογα μὲ τὶς περιφέρειες καὶ τὶς βιοτεχνικὲς καὶ βιομηχανικὲς ἀσχολίες τους.

Πρέπει λοιπὸν ἀπαραίτητα νὰ συνταχθεῖ ὁ ἐκπαιδευτικὸς χάρτης τῆς χώρας, ὅπου θὰ κανονιστοῦν οἱ διάφορες περιοχὲς ἀγροτικὲς, βιομηχανικὲς, ναυτικὲς, κλπ. κι οἱ ἐκπαιδευτικὲς τους ἀνάγκες.

Ὅσα εἶπαμε πλατιά γιὰ τὴν ἀγροτικὴ καὶ βιομηχανικὴ μόρφωση ἔχουν τὴ θέση τους γιὰ τὰ λοιπὰ σχολεῖα τοῦ 2ου βαθμοῦ.

Μποροῦμε νὰ περιλάβουμε συγγενικά ἐπαγγέλματα μέσα στοὺς παρακάτω μεγάλους κλάδους μόρφωσης, στὸν ἐμπορικὸ, τὸ ναυτικὸ, τὸ φιλολογικὸ, τὸ καλλιτεχνικὸ.

Ἐδῶ δὲ χρειάζεται παρὰ νὰ ποῦμε γιὰ τὸν καθένα λίγα λόγια. Ὅταν λέμε ἐμπορικὴ μόρφωση θὰ ἐννοοῦμε τὴ μαθητεία σ' αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ ἐμπορικὸ γραφεῖο. Πρέπει νὰ ζήσουμε μέσα στὸν ἄερα τοῦ λογιστηρίου καὶ τῶν συνεταιρισμῶν. Ἐκεῖ θὰ μάθουμε τὴ θεωρία καὶ τὴν πράξη, τὴν οἰκονομικὴ γεωγραφία, πού θὰ μᾶς γνωρίσει τὶς ἀγορὰς καὶ τὰ προϊόντα κάθε τόπου, τὴ ψυχολογία καὶ τὶς ξένες γλώσσες πού μ' αὐτὲς

θά γίνει ἡ σωστή ρεκλάμα, θά μᾶς μπάσει στήν οικονομική καί χρηματιστηριακή κίνηση, ὥστε νά μπορέσουμε νά τήν κατανοήσουμε καί νά τήν μεταβάλλουμε.

Τό ἴδιο ἡ ναυτική μόρφωση θά γίνεται μέσα στίς ναυτικές σχολές καί τὰ ναυπηγεῖα πού θά εἶναι τὸ θαπόρι καί τὸ λιμάνι. Ἡ θάρκα, τὸ πανί, τὸ δίχτυ, οἱ μηχανές εἶναι ὁ χώρος ὅπου κινούνται τὰ παιδιὰ. Ὡκεανογραφία, κοσμογραφία, μετεωρολογία, φυσική, ἱστορία, φιλολογία θά συμπληρώσουν τήν εἰδική μόρφωση.

Σέ ὅλα αὐτὰ τὰ σχολεῖα εἶναι ἀπαραίτητο νά δίνεται παράλληλα καί γερή γενική μόρφωση, πού θά ἔχει σκοπὸ νά κατατοπίσει στὸ χώρο, στὸ χρόνο καί στὸ σημερινὸ παγκόσμιο δικό μας πνευματικὸ πολιτισμὸ (μητρική γλῶσσα, ξένες γλῶσσες, φιλολογία δική μας καί ξένη, ἱστορία, γεωγραφία, μουσική, θέατρο, φυσική ἀγωγή).

Πλάγι στούς τύπους αὐτοὺς τοῦ 2ου βαθμοῦ θά λειτουργήσουν καί κ λ α σ ι κ ἄ σχολεῖα. Ἀπ' αὐτὰ ὅμως θά ἔχει ἀφαιρεθεῖ ὅλο τὸ ὕλικό πού συσσωρεύτηκε ἀπὸ τίς διαφορές ἤδηθεν μεταρρυθμίσεις, γιὰ ν' ἀνταποκριθεῖ στίς ποικίλες ἀνάγκες τοῦ λαοῦ.

Θά φύγει ὅλο ἐκείνο τὸ γρονθοκοπούμενο ὕλικό, πού προσπαθοῦσε νά μᾶς μορφώσει γιὰ ὅλα, ἐνῶ δὲ μᾶς ἐτοίμαζε γιὰ τίποτα.

Τώρα θά μάθουν ἀρχαῖα Ἑλληνικά καί λατινικά ἐκεῖνοι πού ἔχουν πραγματικά κλίση καί πνευματικά χαρίσματα.

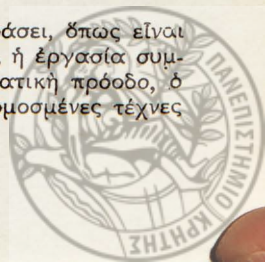
Ἀπ' ὅσα εἶπαμε ὡς τώρα, γίνηκε φανερό, ὅτι τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά καί λατινικά, δὲ θά δίνονται σὲ ὄλους μὲ τήν ἰδέα πὼς μόνο αὐτὰ εἶναι ἀξία νά μορφώσουν ἀνθρώπους. Ἐκεῖνοι πού ἔχουν κλίση θά ἐπιδοθοῦν στὴ βαθιὰ μελέτη καί κατανόηση τῶν κλασικῶν σπουδῶν. Θά προσπαθήσουν νά γνωρίσουν πραγματικά σ' ὅλο τὸ βάθος καί πλάτος τὸν ἀρχαῖο βίο καί πνεῦμα, καί θ' ἀντλήσουν ἀπ' αὐτὸ ὅλα τὰ βιώσιμα στοιχεῖα γιὰ τὸ σημερινὸ πολιτισμὸ.

Ὅλοι οἱ ἄλλοι θά γνωρίσουν τὸν ἀρχαῖο πολιτισμὸ ἀπὸ μεταφράσεις ἀριστες, πού θά δίνουν τήν εὐκαιρία ἄνετα καί γρήγορα νά διαβάσουν τὰ κυριώτερα ἔργα καί νά γνωρισθεῖ τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα. Ἡ μόρφωση ὅμως καί τῶν παιδιῶν τοῦ κλασικοῦ σχολείου δὲ θά γίνει μέσα στούς 4 τοίχους. Τὰ μουσεῖα, τὰ καλλιτεχνικά μνημεῖα, οἱ ἀρχαιολογικοὶ καί ἱστορικοὶ τόποι, τὸ ἀρχαῖο θέατρο σὲ σύγκριση μὲ τὸ σημερινὸ θά εἶναι τόποι σπουδῆς, ὅπως καί ἡ φυσική, ἡ χημεία, ἡ γεωγραφία καί ἡ οικονομική θά δίνονται στούς ἀνάλογους τόπους ἐργασίας καί μὲ προσωπικὴ πραχτικὴ ἐργασία.

3. Η ΤΕΧΝΗ

Ὁ δουλευτῆς λαὸς ἔχει τήν ὑποχρέωση ν' ἀνανεώσει τὸν πολιτισμὸ του.

Ἡ μόρφωση ὅπως τὴ ζητοῦμε παραπάνω, θά ἐπιδράσει, ὅπως εἶναι φυσικό καί στήν τέχνη. Ἡ θέληση γιὰ τήν ἀνοικοδόμηση, ἡ ἐργασία συμπληρωμένη μὲ τήν ἐπιστήμη, ἡ χαρὰ γιὰ τήν ἐπαγγελματικὴ πρόοδο, ὁ ἔρωτας γιὰ τὸ ὠραῖο θά ξυπνήσουν μέσα μας. Οἱ ἐφαρμοσμένες τέχνες

θά ξαναγεννηθούν και θά διαπεράσει τή βιοτεχνία και βιομηχανία ή πληρότητα και ή όμορφιά.

Ό καλλιτέχνης του μέλλοντος και ό ποιητής δέν θά είναι ξένοι πρός τό δουλευτή λαό, θά βγει από μέσα και από τόν άγρότη, και από τόν καπιλισμένο άνθρωπο του έργοστασίου. Ό καλλιτέχνης θά έχει άναπνεύσει τόν άέρα της δουλειάς και θά έμπνευστεί από τή ζωή της δουλειάς και της δημιουργίας τό δράμα, τήν κωμωδία, τήν τραγωδία, τό ρομάντσο, τό ποίημα, τό ζωγραφικό πίνακα και τά άνάγλυφα. Και θά είναι άληθινά και ώραία, γιατί μέσα τους θά άντιφεγγίζεται ό άνθρωπος πόνος και μόχτος, ή άληθινή ζωή. Μέσα στην άτμόσφαιρα της δουλειάς θρίσκειται ή άνεξάντλητη πηγή για καλλιτεχνική δημιουργία: ό άντρας, ή γυναίκα, τό παιδί, τό πάθος, τό μίσος, ή άγάπη, οί ήρωισμοί, οί άπεργίες. Γιατί είναι τόσο τό πάθος και τόσοσ ό ήρωισμός μέσα στο δουλευτή λαό και τόν ίδρωτα του, ώστε και άπ' έδω να ξεκινήσουν μεγάλα πανανθρώπινα έργα.

Η τέχνη δέ θά είναι πιά ξένη από τό λαό, μα θά είναι βγαλμένη μέσα άπ' αυτόν. Γι' αυτό σε όλα τά σχολεία του 2ου βαθμού ένα από τά βασικά στοιχεία μόρφωσης και ύψωμού θά είναι ή τέχνη: θέατρο, ποίηση, μουσική, χορός, καραγκιόζης, ζωγραφική, άπαγγελία θά γιομίζουν τά προγράμματα τών σχολικών γιορτών που θά τελειώνουν τήν ήμερήσια σχολική εργασία.

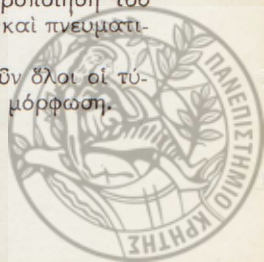
4. ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Πολλών παιδιών ή πνευματική κατάσταση είναι τέτια που δέν έπitrέπει να έξακολουθήσουν σπουδές στο 2ο βαθμό της παιδείας. "Όμως αυτό δέ θά πεί, ότι πρέπει να μείνουν από 14 χρόνων χωρίς μορφωτική έπίδραση. Για τό σκοπό αυτό μέσα στα ίδια τά σχολεία της περιφέρειας, με τους ίδιους καθηγητές και τά ίδια μορφωτικά μέσα θά λειτουργήσουν τά έπιμορφωτικά σχολεία. Κάθε άπογευματινό που θά είναι λιύτερα τά παιδιά από τή δουλειά τους — θά φροντίσουμε να είναι πεντάωρη ή δουλειά τών έφήβων — θά έρχονται υποχρεωτικά να άκούσουν μαθήματα πραχτικά και θεωρητικά που θά γίνονται έπίτηδες για αυτά. "Ετσι θά μάθουν έπιστημονικά τήν τέχνη που διάλεξαν και θά μορφωθούν και γενικά.

Άπλοποιημένα θά παίρνουν και αυτά τις γνώσεις και τήν άσκηση που πήραν και τά άλλα συνομήλικα παιδιά. "Ετσι ολόκληρο τό άπόγευμα θά ζούν στο ίδιο περιβάλλον με τήν ύπόλοιπη νεολαία και θ' άναπνέουν τήν ίδια μορφωτική άτμόσφαιρα ως τά 18 τους χρόνια. "Όπου δέν υπάρχουν σχολεία μέσης παιδείας όπως π.χ. σε μια συστάδα χωριών, τότε στο κεντρικότερο θά λειτουργεί ένα έπιμορφωτικό σχολείο, όπου θά πηγαίνουν όλα τά παιδιά τών γύρω χωριών ανάλογα με τις ώρες και μέρες που διαθέτουν. Κι' έδω ή μόρφωση θά είναι επαγγελματική και γενική.

Αυτό περίπου είναι τό πλατύ πλαίσιο της κοινωνικά ώφέλιμης εργασίας, που πρέπει να κανονίσει και να καθορίσει τή διαφοροποίηση του 2ου βαθμού της παιδείας, με μόνο περιορισμό τις σωματικές και πνευματικές δυνατότητες τών παιδιών.

Σε κάθε περιφέρεια ή σε κάθε μεγάλη πόλη θά ιδρυθούν όλοι οί τύποι, ώστε οί διάφορες κλίσεις να βρίσκουν τήν κατάλληλη μόρφωση.

Θά ὑπάρχει πλάγι στα σχολεῖα αὐτά καὶ τὸ «σπίτι τοῦ μαθητῆ», ὅπου θά μπορεῖ τὸ παιδί ποῦ ξενιτεύτηκε γιὰ νὰ σπουδάσει νὰ βρεῖ ζεστό καὶ φιλικὸ περιβάλλον.

Μόνο μ' αὐτὴ τὴν ὀργάνωση τῆς παιδείας, ἐμεῖς τὰ παιδιά τοῦ δευ-
λευτῆ λαοῦ, θά μεγαλώσουμε μέσα στὴν κοινωνικὰ ὠφέλιμη ἐργασία,
τὴν ἐπιστημονικὰ ὀργανωμένη μέσα στὴν παραγωγή, καὶ θά γίνουμε ἰ-
κανοὶ νὰ ἐξυπηρετήσουμε θετικὰ καὶ πολὺπλευρα τὶς ὕλικές καὶ τὶς
πνευματικὲς ἀνάγκες τῆς χώρας.

Αὐτὴ τὴν ὀργάνωση τὴ ζητοῦμε ἀπὸ τὴ λαϊκὴ δημοκρατία, γιὰτι ἐξέ-
ρουμε πὼς εἶναι καὶ δική της ὑπόθεση.

0 0 1 0 5 4 4 1 6 9

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΕΠ. ΚΡΗΤΗΣ

